

Johanna Pirhonen & Jenna Uotila

TUKIVIITTOMIEN KÄYTTÖ PÄIVÄKO- DIN ARJESSA

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Toukokuu 2015

KYAMK
University of Applied Sciences

Tekijä/Tekijät Johanna Pirhonen & Jenna Uotila	Tutkinto Sosionomi	Aika Toukokuu 2015
Opinnäytetyön nimi Tukiviittomien käyttö päiväkodin arjessa		64 sivua 13 liitesivua
Toimeksiantaja Kotkan kaupunki		
Ohjaaja Lehtori Virve Remes		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kuinka ennalta valitussa päiväkodissa käytetään tukiviittomia ja millaisia haasteita sekä mahdollisuuksia niiden käytöllä on. Tavoitteena on myös havainnoida, kuinka lapset oppivat opetettuja tukiviittomia. Opinnäytetyöprosessin kautta pyrimme innostamaan ja rohkaisemaan päiväkodin työntekijöitä tukiviittomien käyttöön.</p> <p>Tämä opinnäytetyö on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Menetelmänä käytettiin teema-haastattelua, joka toteutettiin ryhmä- ja yksilöhaastatteluina. Toisena menetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia. Teemahaastattelut ja havainnoinnit toteutettiin kahtena eri kertana, joiden välillä oli noin kolme viikkoa. Teemahaastatteluun osallistui kaksi lastentarhanopettajaa ja neljä lastenhoitajaa. Päiväkodin kahdelle lapsiryhmälle opetettiin arjessa käytettäviä tukiviittomia tarinan ja lorun kautta sekä havainnointiin, kuinka he oppivat niitä. Ryhmien lapset olivat iältään 4–5-vuotiaita, ja ryhmässä oli keskimäärin seitsemän lasta.</p> <p>Kahta eri lapsiryhmää havainnoitaessa huomattiin, että toinen lapsiryhmä oppi ja sisäisti opetetut tukiviittomat huomattavasti paremmin, kuin ensimmäinen lapsiryhmä, jossa työntekijöillä oli suurempi osaaminen tukiviittomien käyttöön. Kuitenkin voidaan todeta, että molempien ryhmien lapset oppivat tuokioiden aikana ne tukiviittomat, joita toistettiin usein esimerkiksi tutun lorun ja tarinan yhteydessä. Näitä olivat esimerkiksi <i>maito</i>, <i>kengät</i> ja <i>takki</i>.</p> <p>Opinnäytetyön edetessä 60 % haastateltavista oli lisännyt omaa tukiviittomien käyttöään päiväkodin arjessa. Tyypillisiä tilanteita tukiviittomien käyttöön olivat esimerkiksi aamupiirituokiot, ruokailu-, vessa- ja pukeutumistilanteet. Tukiviittomiin kohdistuneet haasteet liittyivät muun muassa sanavaraston vähäisyyteen, ajan riittämättömyyteen ja uskallukseen käyttää tukiviittomia. Tukiviittomien käytön hyötyinä koettiin muun muassa seuraavanlaisia asioita: puhe menee paremmin perille, lapsen ääni saadaan kuuluviin ja ne toimivat muistitukena.</p> <p>Kyseisen päiväkodin henkilökunta pitää tukiviittomia tärkeänä työ- ja kommunikointivälineenä, mutta suuri osa heistä ei koe omaavansa tarpeeksi suurta osaamista tukiviittomien käyttöön, mutta ovat halukkaita osallistumaan lisäkoulutuksiin. Hyviä menetelmiä tukiviittomien opettamiseen lapsille ovat esimerkiksi leikit, laulut, lorut ja mallioppiminen.</p>		
Asiasanat osallistuva havainnointi, puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio, päiväkodit, teemahaastattelut, viittomat		

Author (authors)	Degree	Time
Johanna Pirhonen & Jenna Uotila	Bachelor of Social Services	May 2015
Thesis Title Using the supportive symbols of sign language in a kindergarten		64 pages 13 pages of appendices
Commissioned by City of Kotka		
Supervisor Virve Remes, Senior Lecturer		
<p>Abstract</p> <p>The objective of this thesis was to clarify how the supportive symbols of sign language was being used in a pre-selected kindergarten and to observe how the children learned these supportive symbols which were taught to them. Through this thesis we aspire to encourage the people in a daycare to use these symbols of sign language more in their work. Typical moments, when they used the symbols of sign language with children were for example when they talked about how to behave in a toilet, when was time to go out and get dressed and when they were moving from one place to another.</p> <p>This thesis was a qualitative case study so the material was collected through themeinterviews and through observing two different children groups. The material was based on groupinterviews, separate interviews and observing teaching moments. The results and the process itself was described as precisely as possible so the credibility of this study was quite high.</p> <p>Based on the results from interviews and children observations, it can be concluded that supportive symbols of signed language are important tool to help children with their communication, despite it can feel difficult and scary to start using them after a long time, because the vocabulary has been partly forgotten. The material describes also that the second group of children learned these supportive symbols faster and better than the first group, even though in this first group the staff knew better how to use them. Interviewes revealed that four out of six interviewees started to use these supportive symbols more during this project.</p>		
<p>Keywords observing, augmentative and alternative communication, kindergarten, themeinterview, symbols of sign language</p>		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	PUHETTA TUKEVA JA KORVAAVA KOMMUNIKOINTI	7
3	TUKIVIITTOMAT	8
4	TUKIVIITTOMIEN KOHDERYHMÄ	10
5	ERITYINEN TUKI	12
6	OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄT	12
6.1	Teemahaastattelu	13
6.1.1	Haastattelun rakentuminen	14
6.1.2	Haastattelutilanteen eteneminen	15
6.2	Havainnointi	15
6.2.1	Osallistuva havainnointi	16
6.2.2	Tukiviittomien opettelu tuokion kautta	17
6.2.3	Muistiinpanot	18
6.3	Aineiston analyysi	18
6.3.1	Teemahaastattelu	19
6.3.2	Havainnointi	19
7	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	20
7.1	Amk-opinnäytetyöt	20
7.2	Pro gradu -tutkielmat	21
8	PROJEKTIN TOTEUTTAMINEN	24
8.1	Opinnäytetyön tavoitteet	24
8.2	Kohderyhmän kuvaus	25
8.3	Opinnäytetyön aikataulu	25
9	TULOKSET	26
9.1	Ensimmäiset opetustuokiot	26
9.2	Toiset opetustuokiot	29
9.3	Ensimmäiset teemahaastattelut	31
9.4	Toiset teemahaastattelut	37
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	41

10.1	Havainnointi.....	41
10.2	Teemahaastattelu.....	42
11	TULOSTEN VERTAILU AIEMPIIN TUTKIMUKSIIN.....	45
11.1	Amk-opinnäytetyöt.....	45
11.2	Pro gradu -tutkielmat	46
12	POHDINTA.....	47
12.1	Opetustuokiot	47
12.2	Teemahaastattelut.....	48
12.3	Menetelmät.....	49
12.3.1	Teemahaastattelu	49
12.3.2	Havainnointi.....	51
12.4	Tutkimuksen luotettavuus.....	52
12.5	Tutkimuksen eettisyys	53
12.6	Oma työskentely.....	54
12.7	Ehdotukset seuraaville tutkijoille	55
	LÄHTEET	57
	KUVALUETTELO	62
	LIITTEET	
	Liite 1. Tutkimuslupa	
	Liite 2. Saatekirje päiväkodin lasten vanhemmille ja huoltajille	
	Liite 3. Opetustuokion sisältö	
	Liite 4. Kuvat käytetyistä tukiviittomista	
	Liite 5. Loru	
	Liite 6. Teemahaastattelun alkukysymykset	
	Liite 7. Teemahaastattelun loppukysymykset	

JOHDANTO

Opinnäytetyömme aihe alkoi muodostua toisen opiskeluvuoden keväällä pidentyllä vammaistyön opintojaksolla, jossa käsiteltiin muun muassa tukiviittomia. Tämä aihealue jäi molemmille mieleen, ja aloimmekin pohtia, voisimmeko tehdä opinnäytetyömme tukiviittomiin liittyen. Opinnäytetyömme aihe tarkentui hieman syyskuussa 2014, jolloin pidimme ensimmäisen palaverin yhdessä tiilajatahon kanssa, jossa oli mukana Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämissuunnittelija ja päiväkodin johtaja, jonka johtamaan päiväkotiin tulisimme toteuttamaan opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden. Tutkimus tukiviittomien käytöstä päiväkodin arjessa tuntui ajankohtaiselta, sillä vastaavallaisia tutkimuksia ei ole aiemmin tehty ja olimme pedagogisten harjoittelujemme kautta huomanneet, kuinka puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä tarvitsevia lapsia on yhä enenevässä määrin päivähoidon piirissä. Rajasimme kohderyhmämme ulkopuolelle maahanmuuttajataustaiset lapset.

Ensimmäisen palaverin jälkeen aloimme valmistautua suunnitteluseminaariin tekemällä opinnäytetyösuunnitelman, jonka liitimme mukaan tutkimuslupahakemukseen. Opinnäytetyömme lopullinen aihe tarkentui suunnitteluseminaarissa tammikuussa 2015. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda esille tukiviittomien käyttöön liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia sekä selvittää, kuinka paljon ennalta valitussa päiväkodissa työntekijät käyttävät tukiviittomia. Nämä asiat ilmenevät teemahaastattelemalla kuutta päiväkodin työntekijää. Tavoitteenamme on myös havainnoida kahta päiväkodin lapsiryhmää ja selvittää, kuinka he oppivat opetustuokioissa opettamiamme tukiviittomia. Kyseiset lapsiryhmät koostuvat noin seitsemästä lapsesta, jotka ovat iältään 4–5-vuotiaita. Oletuksenamme oli, että seitsemän lapsen ryhmä on sopivan kokoinen, sillä sitä on helpompi hallita. Kahden pienemmän lapsiryhmän havainnointi mahdollistaa kattavamman ja luotettavamman informaation saamisen sekä voimme vertailla kahden lapsiryhmän tukiviittomiin liittyvää kehitystä. Meille oli luontevaa valita teemahaastatteluihin kyseisten kahden lapsiryhmän työntekijät.

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa tarkastelemme tukiviittomia osana puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia sekä tuomme ilmi kohderyhmän, jolle tukiviittomien käytöstä on erityisesti hyötyä. Vaikka tukiviittomien käytölle on osoitettu tietynlainen kohderyhmä, tuomme lisäksi ilmi, että tukiviittomia voi

käyttää myös niiden lasten kanssa, jotka eivät välttämättä tarvitsisi erityistä tukea omaan kommunikointiinsa (ks. Huuhtanen 2012a, 28). Teoriataustassamme sivuamme lisäksi lapsen tuettua varhaiskasvatussuunnitelmaa ja sitä kautta erityisen tuen tarvetta sekä sen kolmiportaisuutta. Huomioimme myös lain lasten päivähoidosta (ks. Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36). Opinnäytetyön menetelmien tarkastelun kautta päädyimme tuloksiin, joista olemme tehneet johtopäätöksiä. Opinnäytetyömme loppuun olemme sijoittaneet pohdintaosuuden, jossa tuomme ilmi myös jatkoehdotukset seuraaville tutkijoille.

2

PUHETTA TUKEVA JA KORVAAVA KOMMUNIKOINTI

Pääsääntöisesti puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointimenetelmistä puhuttaessa tarkoitetaan viittomien, kuvien sekä graafisten tai kosketeltavien merkkien käyttämistä osana kommunikointia. Näitä käytetään sekä edistämään kielen kehitystä että sen kuntoutumista. Puhetta tukevan kommunikoinnin keinoja otetaan käyttöön silloin, kun lapsen puhe on niin vaikeasti ymmärrettävää tai puutteellista, ettei hän saa omaa viestiään perille. Tällaisen puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin valinta on aina moniammatillisen yhteistyön tulos. Valinnan tekemiseen osallistuvat muun muassa kommunikointimenetelmän käyttäjät, lähiympäristö ja joukko erilaisia asiantuntijoita. (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2004, 177.)

Näiden erilaisten kommunikointikeinojen avulla voidaan esimerkiksi täydentää, korvata tai jopa kehittää lapsen vielä kehittymätöntä kieltä. Lasta voidaan auttaa ilmaisemaan itseään eri tavoin ja saada ymmärtämään, mitä hänen ympärillään puhutaan. Tilanteessa, jossa pieni lapsi huomaa, ettei hän saa omaa viestiään kuuluviin, ja ettei häntä ymmärretä, voi tuloksena olla lapsen ahdistuminen ja turhautuminen. Tämä turhautuminen voi purkautua esimerkiksi voimakkainakin kiukunpuuskina. Tällöin aikuisen kannustava ja rohkaiseva läsnäolo auttaa sekä lapsen oppimista että vuorovaikutustaitojen kehittymistä. (Siiskonen ym. 2004, 166, 177.) Usein lapset, joilla puheentuottaminen on heikkoa, välttelevät käyttämästä monimuotoisia äänneitä (Damico, Müller & Ball 2012, 47). Kun lapselle löydetään oikeanlainen puhetta tukeva tai korvaava kommunikointimenetelmä, lapsi avautuu, rentoutuu ja puheen tuottaminenkin mahdollisesti helpottuu (Siiskonen ym. 2004, 177).

AAC

Termi AAC tulee englannin kielen sanoista Augmentative and Alternative Communication eli puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi (Hietanen 2007, 19). Tällaisia erilaisia AAC-menetelmiä ovat muun muassa manuaaliset, graafiset ja kosketeltavat merkit. Manuaalisina merkkeinä pidetään viittomia sekä tukiviittomia. Graafisia merkkejä ovat kirjoitettu teksti ja erilaiset kuvasymbolit. Kosketeltavat merkit ovat samoja kuin näkövammaisten käyttämät kosketeltavat apuvälineet. (Karila 2008, 2.)

AAC-keinoja tarvitsevat voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ilmaisukieliryhmään kuuluvat ihmiset, jotka ymmärtävät puhuttua kieltä, mutta heillä on vaikeuksia itsenäisessä puheen tuottamisessa. Tukikieliryhmän tarkoituksena on kielellisen ilmaisun vahvistaminen. Korvaavan kielen ryhmään kuuluvat jäsenet käyttävät puhetta joko hyvin vähän tai eivät ollenkaan. Tällaisessa tapauksessa puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät ovat läpi ihmisen elämän mukana kommunikoinnissa muiden ihmisten kanssa. (Karila 2008, 2.)

3

TUKIVIITTOMAT

Tukiviittomat ovat viittomakielestä lainattuja viittomia, joita käytetään apuna puheen tukemiseen. Tukiviittomia käytetään usein varhaisen kommunikoinnin tukemisen välineenä erilaisissa puheen- ja kielenkehityksen häiriöissä. Jos tällainen puheen- ja kielenkehityksen häiriö on laaja, tulee viittomakielestä mahdollisesti pysyvä kommunikoinnin keino. (Tukiviittomat puheen kehityksen tukena 2014.) Tukiviittomat mahdollistavat kuulevien, puhevammaisten lasten puheen tuottamista sekä sen kehitystä ja niiden käytön on suorastaan todettu lisäävän lasten puheyriä (Huuhtanen 2012a, 28).

Kun lapsen on mahdollista ilmaista ja ymmärtää erilaisia viestejä, on hänen kommunikaatitaitojensa sekä sosiaalisten taitojensa kehittyminen vakaamalla pohjalla. Kun lapsen puheen kehitys viivästyy, on lapsen päivittäisten puhekontaktien, eli yleisesti perheen ja päiväkodin, rooli sekä velvollisuus aloittaa tukiviittomien käyttö oman puheensa rinnalla. Mikäli mahdollista, voidaan tukiviittomat mieltää vain väliaikaiseksi kommunikoinnin apukeinoksi. Kun lapsen oma puhe alkaa sujua ja syrjäyttää viittomien käytön, voidaan niitä luopua. (Tukiviittomat puheen kehityksen tukena 2014.)

Tukiviittomien käyttäminen

Vaikka tukiviittomat ovat loistava apu kommunikoinnin ja puheen tukemiselle, ei niiden käyttöönotto ole aivan yksinkertaista tai ongelmaton. Joissain tapauksissa viittomien käytön on havaittu hidastavan tai estävän puheen kehitystä ja tämän takia normaalisti kuulevien lasten on ollut parempi välttää viittomien käyttöä. On kuitenkin kokemuksia ja monia tutkimuksia, jotka kumoavat nämä väitteet. (Huuhtanen 2012a, 28.) Kun tukiviittomia aletaan käyttää uutena kommunikointivälineenä, tulee jokaisen lapsen kohdalla ottaa huomioon tämän motorinen kehitys. Viittomia käytettäessä oleellisena työvälineenä ovat käsien liikkuvuus ja tätä kautta lapsen motoriset taidot ja se, kuinka hyvin lapsi pystyy toistamaan mallista näkemänsä viittoman. On kuitenkin mahdollista, että motorisista vaikeuksista huolimatta lapsi voi kommunikoida ymmärrettävästi tukiviittomien avulla. Tällöin lapsen lähiympäristön rooli viestien ja viittomien tulkitsijoina korostuu entisestään. (Linjama 2010, 7–10.)

Kun tukiviittomia käytetään puheen tukemisen apuvälineenä, tulee aina käyttää yksinkertaista ja selkeää puhetta viittomien rinnalla. Kun viittomia ja puhetta käytetään yhtäaikaaisesti, mahdollistetaan puheen kehitystä ja helpotetaan oman viestin saamista perille. Tukiviittomia on kuitenkin haastavaa opetella vain kirjoista, sillä viittomat perustuvat liikkeeseen. Parhaana muistitukena toimii se, kun henkilö on edes kerran nähnyt kuinka viittoma viitotaan ja toistanut saman viittoman itse. (Huuhtanen 2012a, 28–29.)

Tukiviittomien ja viittomien erot

Tukiviittomia käytettäessä viitotaan vain avainsanat, jotta kerrotun viestin keskeiset asiat tulisivat ymmärretyksi (Tukiviittomat puheen kehityksen tukena 2014). Viittomakielistä kommunikointia nimitetään manuaaliseksi ja puheella tapahtuvaa oraaliseksi. Viittomakieli on lähinnä kuulovammaisten ihmisten kommunikointikieli, joka koostuu sekä käsien liikkeistä että ilmeistä ja eleistä. Toisin kuin viittomakielessä, tukiviittomissa ei ole kyseessä erillinen kieli, vaan kommunikointimenetelmä. Terminä tukiviittoma kuvaa itse viittoman funktiota eli puheen tukemista. (Lehtomäki & Takala 2002, 30–31, 34.) Vaikka joitakin yksittäisiä viittomia kopioidaan viittomakielestä, tulee kuitenkin muistaa, että viittomakieleen liittyvät tarkat säännökset ja rakenteet eivät päde enää tukiviittomien kanssa (Huuhtanen 2012a, 28).

4 TUKIVIITTOMIEN KOHDERYHMÄ

Yksi hyvin suuri tukiviittomien kohderyhmä ovat eritasoiset kehitysvammaiset lapset. Kehitysvammaisuuteen liittyy vahvasti sekä älyllisen toimintakyvyn rajoitteita että hankaluuksia sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ja viestinnässä. (Linjama 2010, 6.) Kehitysvammaisen lapsen kehityskulku on täysin verrattavissa lapsen normaaliin kehityskulkuun niin, että uudet taidot kehittyvät jo opittujen taitojen varaan. Kehitysvammaisen lapsen taidot usein kehittyvät kuitenkin hitaampaan tahtiin ja saavuttavat oman kehityksensä rajat nopeammin. (Maunuksela 2007, 13.) Tulee kuitenkin muistaa, että vaikka lapsella olisi erityisvaikeuksia puheen tuottamisen kanssa, hänellä ei välttämättä ole ongelmia puheen ymmärtämisessä (Chiat 2001, 3). Kuten aiemmin toimme ilmi, on olemassa kokemuksia ja tutkimuksia siitä, että myös normaalisti kuulevat lapset voivat käyttää tukiviittomia, vaikka he eivät tarvitsisikaan niitä kommunikointinsa tukemiseen (Huuhtanen 2012a, 28). Seuraavissa osioissa käydään läpi muutamia tukiviittomien kohderyhmiä.

CP-vamma

CP-oireyhtymästä puhuttaessa tarkoitetaan *kehittyvissä aivoissa tapahtunutta kertavauriota liikettä säätelevillä alueilla*. Vaurio voi tapahtua jo sikiöaikana, lapsen ollessa vastasyntynyt tai varhaislapsuuden aikana ennen kolmea ikävuotta. CP-vammaisella lapsella on pysyvän liikuntavamman lisäksi haasteita ja ongelmia, kuten esimerkiksi aistitoimintojen ja kommunikaatiotaitojen vähäisyys ja poikkeavuus sekä älyllisen toiminnan ja syömisen kanssa esiintyvät ongelmat. (Mäenpää.)

Autismi

Autismilla ja kehitysvammalla on paljon samoja piirteitä, ja ne usein liitetään vahvasti toisiinsa. Arvioiden mukaan jopa 70 prosentilla autistisista ihmisistä on myös jonkinlainen kehitysvamma. Vaikeasti kehitysvammaisen lapsen ongelmat ja arjen pulmat ovat kuitenkin paljon laajempia kuin autistiselle lapselle ominaiset sosiaalisten suhteiden ja kontaktien vaikeudet. (Maunuksela 2007, 14.) Autistisen lapsen kehityksessä poikkeavia piirteitä ovat muun muassa vaikeudet puheen ymmärtämisessä ja tuottamisessa, vaikeudet vuorovaikutuksessa ja kiintymyssuhteiden luomisessa sekä viivästyminen leikin kehityksessä. Autistisen lapsen kommunikointikeinot ovat heikot, ja sen takia häntä

on usein vaikea tai mahdoton ymmärtää. Tyypillisiin piirteisiin kuuluu myös kykenemättömyys jaettuun tarkkaavaisuuteen. Jaetulla tarkkaavaisuudella tarkoitetaan lapsen kykyä jakaa omaa huomiotaan yhtä aikaa sekä itsensä, toimivan aikuisen ja esimerkiksi lelun välillä. (Marttila 2011, 4–5.)

Dysfasia - kielellinen erityisvaikeus

Dysfasian ominaispiirteinä ovat vaikeudet sekä puheen ymmärtämisessä että sen tuottamisessa (Fletcher & Miller 2005, 6). Poikkeava kielenkehitys voidaan ilmaista myös kielellisenä erityisvaikeutena, jolle on tyypillistä kielellisten ja ei-kielellisten taitojen välillä oleva huomattava ero. Tällaisissa tapauksissa terapia on pitkäjänteistä ja vaatii onnistuakseen tarkan kuntoutussuunnitelman sekä tämän suunnitelman säännöllistä päivittämistä ja tarkastamista. (Launonen & Korpijaakko-Huuhka 2009, 45.) Dysfasian kehittymiseen voivat vaikuttaa esimerkiksi raskauden, synnytyksen tai imeväisiän aikana muodostuneet keskushermoston häiriöt. Tällöin lapsella huomataan olevan vaikeuksia sisäistää ja ymmärtää kuulemaansa sekä hänellä havaitaan vaikeuksia lyhytaikaisen kuulomuistin tai pitkäaikaismuistin kanssa. Dysfasiadiagnoosin saaneella lapsella on huomattavasti heikommat lähtökohdat oman äidinkiелensä oppimiseen ja käyttämiseen kuin muilla saman ikätason lapsilla. Diagnoosin tekeminen on kuitenkin haastavaa, sillä kaikilla lapsilla ei ole samanlaisia oireita tai yhtä suuria haasteita kielen kehityksen kanssa. (Hietanen 2007, 14.)

Downin oireyhtymä

Yksi tunnetuimmista kehitysvammaisuuden syistä on Downin oireyhtymä (Linjama 2010, 6). Downin oireyhtymän aiheuttaa kromosomivauriosta johtuva kehitysvamma. Samoin kuin dysfaatikoilla, myös Down-lapsilla on viivästymiä puheen kehityksessä sekä ongelmia huomion suuntaamisessa, kuullun informaation käsittelyssä ja ymmärtämisessä sekä lyhytaikaisessa kuulomuistissa. Downin syndrooma -lapsen kielellinen kommunikointi ja sen kehittyminen ovat selvästi viivästyneempiä kuin älyllinen tai motorinen kehitys. Tämä vaikuttaa myös lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. Puheentuottamisen vaikeus kuitenkin vahvistaa lapsen halua kommunikoida toisten ihmisten kanssa, jolloin hänen taitonsa karttuvat puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointimenetelmien käytössä. (Piirainen 2004, 5, 16.)

5 ERITYINEN TUKI

Päivähoidolle on ajantasaisen lainsäädännön mukaan asetettu tavoitteeksi tukea päivähoidon piirissä olevien lasten persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee luoda lapselle mahdollisuudet toistuviin ja turvallisiin ihmissuhteisiin sekä järjestää monipuolista, lapsen kehitystä tukevaa toimintaa, ottaen huomioon lapsen lähtökohdat oppimiselle. (Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36.) Kehitysvammaisten lasten päivähoito tulee olla maksutonta, mikäli päivähoito järjestetään kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaisesti (Välkkilä 2009, 47). *Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen kuntoutuksen yhteensovittamiseksi lapselle laaditaan kuntoutussuunnitelma yhteistyössä lapsen vanhempien ja tarpeen mukaan kunnan sosiaalihuollon, terveydenhuollon sekä koulutoimen kanssa* (Laki lasten päivähoitosta 1973/36, § 7a).

Kun päivähoidossa havaitaan lapsen tuen tarve, tulee kasvatusvastuullisen hoitohenkilöstön kiinnittää erityistä huomiota omaan työskentelyynsä ja siihen, kuinka he ohjaavat ja tukevat lasta tämän päivittäisissä toiminnoissa (Västinsalo-Räsänen 2012, 6). *Yleisellä tuella* pyritään korostamaan opetuksen eriyttämistä, jota voidaan käyttää yhtenä keinona opetusryhmien tarpeiden ja lasten moninaisuuden huomioimisessa. Silloin, kun yleinen tuki ei riitä auttamaan lasta hänen erityisen tuen tarpeessaan, on aika siirtyä *tehostettuun tukeen*. Tällöin lapsesta ja hänen tuen tarpeestaan tehdään erillinen, pedagoginen arvio. Tehostettu tuki on yleistä tukea säännöllisempää ja intensiivisempää. *Erityistä tukea* käytetään silloin, kun lapsen kasvulle, kehitykselle tai oppimiselle asetetut tavoitteet ja päämäärät eivät toteudu muiden tukitoimien avulla. Tällaista erityistä tukea voidaan järjestää esimerkiksi osa-aikaisella erityisopetuksella, mutta käytännössä erityisen tuen piirissä voidaan käyttää kaikkia jo aiemmin esiteltyjä tukimuotoja. (Laakso 2012, 16–18.)

6 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄT

Opinnäytetyömme tiedonkeruumenetelminä käytimme teemahaastattelua ja osallistuvaa havainnointia. Haastattelu ja havainnointi kuuluvat laadullisen tutkimuksen yleisimpiin aineistonkeruumenetelmiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Käyttämällä molempia tutkimusmenetelmiä, saadaan esille laajempi näkökulma tutkittavasta asiasta. Lisäksi useampien menetelmien käyttö voi lisätä tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 38–39.)

Haastattelu on hyvä tiedonkeruumenetelmä silloin, kun tutkitaan ihmisiä tai halutaan selvittää, mitä joku ajattelee jostakin asiasta (Eskola & Vastamäki 2010, 26; Hirsjärvi & Hurme 2010, 41). Haastattelun valintaa opinnäytetyömme menetelmäksi puolsi se, että halusimme saada mahdollisimman monipuolista ja syvällistä tietoa päiväkodin työntekijöiden subjektiivisista eli henkilökohtaisista kokemuksista liittyen opinnäytetyömme aiheeseen eli tukiviittomien käyttöön päiväkodin arjessa. Teemahaastattelun käyttö mahdollisti tarkentavien kysymysten esittämisen haastattelun aikana, mikä ei olisi ollut mahdollista käytettäessä esimerkiksi kyselylomaketta.

Havainnoiminen on toimiva tiedonkeruumenetelmä silloin, kun tutkittavasta ilmiöstä tiedetään entuudestaan vähän ja silloin, kun tutkittavasta kohteesta halutaan saada monipuolisesti yksityiskohtaista tietoa (Grönfors 2010, 157–158). Valitsimme osallistuvan havainnoinnin opinnäytetyömme menetelmäksi, sillä sen käyttö mahdollisti tukiviittomien opettamisen lapsille samalla havainnoinnilla heitä. Kun pystyimme osallistumaan tukiviittomien opetustilanteeseen, pystyimme myös tarpeen vaatiessa aktivoimaan ja rohkaisemaan osallistujia eli ennalta valittuja päiväkodin lapsiryhmien lapsia. Havainnoitaessa lapsia saatiin selville heidän ensireaktionsa tukiviittomien käyttämiseen ja se, kuinka he lopulta oppivat opettamiamme tukiviittomia.

6.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47–48). Teemahaastattelu toteutetaan puolistrukturoituna haastatteluna, eli haastattelun teema-alueet ovat kaikille samat ja haastateltava saa vastata omin sanoin kysymyksiin. Puolistrukturoitu haastattelu mahdollistaa myös sen, ettei kysymyksillä tarvitse olla tarkkaa muotoa tai järjestystä. (Esim. Hirsjärvi & Hurme 2010, 48; Eskola & Vastamäki 2010, 28; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 208.)

Teemahaastattelussa haastattelun teemat on mietitty etukäteen. Teemahaastattelumme teemat syntyivät luovan ideoinnin, kirjallisuuden ja teorian kautta. (Ks. Eskola & Vastamäki 2010, 28, 35.) Teemahaastattelurunkomme koostui taustatiedoista (koulutustausta, varhaiskasvatuksen parissa oleva työkokemus, suhde tukiviittomiin ja mahdollinen niihin saatu koulutus), pääkysymyksestä (tukiviittomien käyttäminen) sekä mielipidekysymyksistä (keinot tukiviittomien opettamiseen lapsille, tukiviittomien käytön mahdolliset hyödyt, haasteet

ja haitat). Lisäksi haastateltavilla oli mahdollisuus antaa henkilökohtaista palautetta opinnäytetyön aiheesta, toteutuksesta ja heidän osallistumisestaan kyseiseen projektiin. (Ks. liite 5; liite 6.)

Teemahaastattelut toteutettiin sekä ryhmä- että yksilöhaastatteluina. Ryhmähaastattelun etuna on se, että sen avulla on mahdollista saada samanaikaisesti tietoa usealta vastaajalta (Hirsjärvi & Hurme 2010, 63). Valtosen mukaan ryhmähaastattelussa vuorovaikutus painottuu enemmän haastattelijan ja kukin haastateltavan välille siten, että haastattelija tekee ikään kuin yksilöhaastatteluja ryhmätilanteessa. Haastattelija esittää tietyn kysymyksen ja kukin haastateltava vastaa siihen vuorotellen. (Valtonen 2005, 223–224.) Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 63) mukaan haastattelu on helpompi toteuttaa kahden haastattelijan voimin, sillä toinen voi valmistella uuden teeman aloitusta samalla kun toinen seuraa vastausten kulkua.

6.1.1 Haastattelun rakentuminen

Kuten jo aiemmin on mainittu, haastattelurunko rakennettiin aihepiiriin tutustumisen jälkeen. Haastattelurungon ollessa valmis toteutimme esihaastattelun kahdelle kahden hengen ryhmälle, jotka koostuivat muista opiskelijoista. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 72) mukaan kyseinen esihaastattelujen määrä on kelpo, sillä suosituksena olisi toteuttaa haastattelu parille kolmelle perusjoukolle. Esihaastattelun tarkoituksena on testata haastattelurunkoa, aihepiirien järjestystä ja kysymysten muotoja (Hirsjärvi & Hurme 2010, 72). Esihaastattelujen jälkeen muokkasimme haastattelurunkoa paremmaksi.

Ennen teemahaastattelujen toteuttamista sovittiin yhdessä tilaajatahon kanssa haastattelun toteuttamisen ajankohta, paikka, likimääräinen kesto ja haastattelun välineistö (ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 73). Alkuhaastattelut toteutettiin torstaina 5.3. ja perjantaina 6.3.2015. Loppuhaastattelut toteutettiin perjantaina 20.3. ja maanantaina 23.3.2015. Paikkana toimivat päiväkodin omat tilat, joiden etuna oli haastateltavalle turvallinen ympäristö ja se, että haastatteluun osallistujien ei tarvinnut käyttää aikaa paikasta toiseen siirtymiseen (ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 74). Esihaastatteluiden avulla saatiin selville haastattelujen keskimääräinen pituus, joka oli noin 25 minuuttia. Haastattelussa on tärkeintä saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta aiheesta, jonka takia oli perusteltua antaa haastattelukysymysten teemat haastateltaville etukäteen tutustumiskäynnin yhteydessä (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

6.1.2 Haastattelutilanteen eteneminen

Haastattelijan ja haastateltavan välille muodostuva luottamuksellinen suhde mainitaan monissa lähteissä haastattelijan ensimmäiseksi tehtäväksi ja sitä pidetään onnistuneen sekä informatiivisen haastattelun edellytyksenä (esim. Hirsjärvi & Hurme 2010, 20, 43, 68–69, 101; Eskola & Vastamäki 2010, 32; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 232; Mäkinen 2006, 115–116). Jotta mainittu luottamus voisi syntyä, haastattelijan on kerrottava haastateltavilleen haastattelun tarkoituksesta, pidettävä saamiaan tietoja luottamuksellisena ja varjeltava haastateltavien anonymiteettia eli nimen säilymistä salassa (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41).

Haastattelun alussa haastattelijan on hyvä kertoa haastateltaville oma roolinsa ja tehtävänsä avaamalla tutkimusta sekä sen tavoitteita. Lisäksi nauhoituslupa varmistetaan haastateltavilta ennen haastatteluvaiheeseen siirtymistä. Nauhoittamisen etuna on se, että haastateltava voi käyttää nauhoitusta muistiapuna ja se mahdollistaa sekä tilanteiden että tulkintojen uudelleen tarkastelun. Haastattelun lopussa sovitaan, mitä jatkossa tapahtuu sekä lopetetaan haastattelu konkreettisesti laittamalla äänitystoiminto pois päältä. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 14–15, 24–26.) Ryhmähaastattelut tallennettiin kahden puhelimen äänitys-sovelluksen kautta. Kun haastattelut oli kirjoitettu puhtaaksi eli litemoitu, äänitteet tuhottiin.

6.2 Havainnointi

Havainnointia eli observointia voidaan käyttää silloin, kun tarkkaillaan sekä käyttäytymistä että kielellisiä ilmauksia (Hirsjärvi & Hurme 2010, 37). Useissa eri lähteissä todetaan, että havainnoiminen toimii hyvin tutkittaessa lapsia, erityisesti heitä, joilla saattaa olla kielellisiä vaikeuksia. Lisäksi Grönfors toteaa, että päiväkodissa arki on yleensä niin monimuotoista, että on vaikeaa saada syvällistä tietoa muutoin kuin havainnoimalla. (Esim. Grönfors 2010, 158; Hirsjärvi & Hurme 2010, 38; Vilkka 2007, 38; Hirsjärvi ym. 2010, 213.) Havainnoinnin muodot vaihtelevat piilohavainnoinnista, jossa kohde ei ole tietoinen havainnoimisestaan, osallistuvaan havainnointiin. Grönforsin mukaan tavallista on kuitenkin se, että osallistuminen yhdistetään havainnointiin. (Grönfors 2010, 159–161, 164.)

Yleisesti ottaen havainnointi menetelmänä on hyvin suuritöinen ja aikaa vievä, joten se on helpompi toteuttaa kahden henkilön voimin. Kun tutkimuksessa on useita havainnoijia, haasteeksi nousee heidän erilainen tapa kirjata. Kuitenkin tutkimusprosessia auttaa huomattavasti kahden tutkijan hyvä refleктоiva ja tulkitseva keskustelu, joka lisää myös tutkimuksen luotettavuutta. (Aarnos 2010, 175; Vilka 2007, 17.) Havainnoinnin haitaksi luokitellaan lisäksi se, että havainnoija saattaa vieraana ihmisenä häiritä tilannetta (Hirsjärvi ym. 2010, 213). Etunamme opinnäytetyön toteuttamisessa oli se, että Johanna suoritti 10 viikkoa kestäneen pedagogisen harjoittelun kyseisessä päiväkodissa, joten lapset eivät vierastaneet häntä. Lisäksi kävimme tutustumiskäynnillä 12.2.2015, jolloin päiväkodin lapset ja henkilökunta saivat tutustua Jennaan sekä Jenna pääsi tutustumaan päiväkodin tiloihin.

6.2.1 Osallistuva havainnointi

Osallistuva havainnointi tarkoittaa sitä, että tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan yhdessä havainnoitavien kanssa etukäteen sovitun ajanjakson. Osallistuva havainnointi tapahtuu joko teoria- tai aineistolähtöisestä näkökulmasta ja se on ennalta suunniteltu. (Vilka 2007, 40, 44.) Tässä tapauksessa olimme ennalta suunnitelleet opeteltavat tukiviittomat (ks. liite 4), jotka kopioitiin Papunetin kuvapankista (ks. Vanninen; Puistolinna) ja päättäneet tavan, jonka avulla ne käytiin yhdessä lasten kanssa läpi opetustuokioissa (ks. liite 3). Päiväkodin henkilökunta oli ennalta valikoinut kahdesta ryhmästä yhteensä 15 lasta, jotka sopivat opinnäytetyöhömmem.

Haimme tutkimuslupaa Kotkan kaupungilta ja lupa myönnettiin 3.2.2015 (ks. liite 1). Havainnointi vaatii yleensä tutkittavien luvan (esim. Grönfors 2010, 162; Vilka 2007, 57) ja tämän vuoksi kirjoitimme päiväkodin lasten vanhemmille ja huoltajille saatekirjeen (ks. liite 2), jossa kerroimme opinnäytetyöstämme. Kyseiseen kirjeeseen liitettiin mukaan tutkimuslupa (ks. liite 1). Päiväkodin henkilökunta jakoi saatekirjeen heidän ennalta valitsemiensa havainnoitavien lasten vanhemmille. Kotkan Varhaiskasvatuksen kehittämissuunnittelija Pia Eskola oli sitä mieltä, että kirjeeseen ei tarvitse liittää kohtaa, jossa erikseen pyydetään lasten huoltajilta lupa havainnointiin. Perusteluina hän esitti, että mikäli huoltajat eivät halua, että heidän lastaan havainnoidaan, kertovat he asiasta päiväkodin henkilökunnalle. (Eskola 2015.)

6.2.2 Tukiviittomien opettelu tuokion kautta

Tukiviittomia voi käyttää päiväkodissa muun muassa ohjatuissa toimintatuokioidissa, kuten aamupiirissä. Viitottuja asioita voivat olla esimerkiksi päivän nimi, numero, kuukausi ja erilaiset leikki- tai askartelutuokiot. Ruokailutilanteissa voidaan viittoa esimerkiksi ruoka ja juoma. Vapaan leikin aikana viittomat ovat spontaanissa käytössä, sillä lapset voivat viittoa toisilleen tai aikuinen voi ohjata leikin suuntaa viittomia käyttäen. Myös siirtymätilanteet, kuten ulos lähteminen ja sisään tuleminen on hyvä viittoa, ja samalla voi luontevasti käydä läpi vaatteiden ja kehonosien viittomia. (Huuhtanen & Harju 2012, 119–120.)

On todettu, että lapsi oppii leikin kautta (Heikka, Hujala & Turja 2009, 24). Täten oli perusteltua opettaa päiväkodin lapsiryhmille tukiviittomia leikin kautta ja havainnoida, mikä oli heidän asenteensa tukiviittomien opetteluun ensihetkellä ja kuinka he lopulta sisäistävät ne. Järjestetyssä opetustuokiossa aikuinen ohjasi oppimistehtävää eli tukiviittomien opettelua. On kuitenkin mahdollista, että myöhemmin lapsi leikkii omaehtoisesti leikkejä, joissa hän prosessoii oppimisa asioita. Lasten leikin havainnoiminen paljastaa, miten lapset ovat oppineet opetetut asiat ja kuinka he suhtautuvat niihin, sekä se antaa tietoa opetuksen vaikuttavuudesta ja mielekkyydestä. (Ks. Heikka ym. 2009, 25.)

Jotta lapset voivat oppia ja kehittyä käyttämään tukiviittomia, täytyy heidän oppimisensa jatkumo turvata (ks. Heikka ym. 2009, 62). Tämän vuoksi toivomme, että päiväkodin henkilökunta käyttäisi tukiviittomia lasten kanssa päiväkodin arjessa, kuten esimerkiksi pukeutumis- ja ruokailutilanteissa. On ymmärrettävää, että päiväkodin henkilökunnasta voi tuntua pelottavalta tai rankalta opetella mahdollisesti uusi kommunikointimenetelmä, sillä heidän työmäärä on ennestään suuri (ks. Huuhtanen 2012b, 23). Tämän vuoksi ohjeistimme päiväkodin henkilökunnalle ennalta määrätyt tukiviittomat, jotta he osasivat ne itse ja täten pystyisivät käyttämään niitä päiväkodin arjessa.

Alkuopetustuokion ja loppuhavainnoinnin välissä oli noin kolme viikkoa, jonka aikana lapset käyttivät tukiviittomia päiväkodin henkilökunnan avustuksella. Havainnointi toteutettiin siten, että lapset saivat ikään kuin opettaa meille arjessa käytettäviä tukiviittomia, joita kävimme ensimmäisellä opetuskerralla läpi. Tietoinen uusien ajattelutapojen juurruttaminen, kuten tukiviittomien opettelu ja oppiminen, vaatii aikaa sekä edellyttää päiväkodin henkilökunnalta tietoista kehitymispyrkimystä (ks. Heikka ym. 2009, 82).

6.2.3 Muistiinpanot

Osallistuvassa havainnoinnissa havaintoaineistoa kerätään eri vaiheissa. Aineistoa kerätään ennen kuin tutkimuskohteessa on tapahtunut muutosta, muutostoiminnan aikana ja lopulta tehdään havaintoja muuttuneesta tilanteesta. Tavoitteenamme oli tehdä havaintoja aineiston avulla. (Ks. Vilkka 2007, 13, 70.) Muistiinpanoja kirjatessa tarvitaan ainakin kahdenlaisia muistiinpanoja. Varsinaiseen vuorovaikutukseen liittyvät tekijät, kuten osallistujat, heidän tekemisensä ja sanomisensa sekä muiden reaktiot. Lisäksi on hyvä kirjata myös kontekstitietoja, kuten esimerkiksi mihin kellonaikaan ja missä tilanteessa vuorovaikutus tapahtui. (Grönfors 2010, 165.)

On päätettävä, missä ja miten usein muistiinpanoja tehdään, jottei niiden tekeminen häiritse itse toimintaa. Muistiinpanoista pitäisi tunnistaa henkilöt aina mahdollisuuksien mukaan, sillä muistiinpanoissa on helpompi käyttää oikeita nimiä. Kuitenkin lopullisessa tekstissä henkilöt tulee muuttaa tunnistamattomiksi. (Grönfors 2010, 164, 266.) Sovimme ennalta, että kirjaamme muistiinpanot havainnoista heti opetustuokioiden jälkeen, jolloin asiat olivat vielä tuoreessa muistissa. Näin ollen muistiinpanojen kirjaaminen ei häirinnyt opetustuokioita.

6.3 Aineiston analyysi

Teemahaastatteluun osallistui kuusi päiväkodin työntekijää ja opetustuokioissa oli mukana 15 lasta kahdesta eri ryhmästä. Haastateltavat osallistuivat haastatteluihin kahteen kertaan ja lapsia havainnoitiin myös kahtena eri kerrana. Vaikka kyseiset määrät olivat pienehköjä, ei se tarkoita, että analysoitavaa materiaalia olisi vähän. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 135) mukaan koko aineistoa ei ole tarpeen analysoida, sillä tutkija harvoin pystyy hyödyntämään kaikkea keräämäänsä informaatiota.

Aineiston käsittelyyn ja analyysiin on ryhdyttävä pian keruuvaiheen jälkeen, sillä silloin aineisto on vielä tuore ja tutkija on inspiroitunut siitä (Hirsjärvi & Hurme 2010, 135). Kuitenkin kyseessä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jossa aineistoa kerätään eri vaiheissa ja eri menetelmillä, jolloin analyysiä tehdään koko tutkimusprojektin ajan (ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 136; Hirsjärvi ym. 2010, 223).

6.3.1 Teemahaastattelu

Kun haastattelut oli tehty, aloitettiin niiden litterointi eli puhtaaksi kirjoittaminen. Tarkoituksenamme oli keskittyä haastattelun asiasisältöön, jolloin yksityiskohdainen litterointi ei ollut tarpeen (ks. Eskola & Vastamäki 2010, 42–43; Ruusu-vuori 2010, 425). Toimimme itse haastattelijoina ja litteroimme haastattelut, jolloin olimme parhaita mahdollisia jatkokäsittelijöitä. Tunsimme aineistomme hyvin, joten tunnistimme nopeasti tallenteesta teema-alueet ja huomasimme, milloin oli tarpeen kirjoittaa sanatarkkoja dialogeja. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 142.)

Teemahaastattelujen tiedot kirjoitettiin tietokoneella siinä järjestyksessä, kun ne tulivat ilmi tallenteista. Tämän jälkeen aineisto jäsenneltiin teemoittelemalla. Kun jokaisen teeman alla oli kaikkien haastateltavien vastaus, oli aineistoa helppo analysoida. Ennen analysointia luimme aineiston läpi kokonaisuutena useaan kertaan. (Ks. Eskola & Vastamäki 2010, 43; Hirsjärvi & Hurme 2010, 141–143, 146.) Tulosten analysoinnin jälkeen pohdimme tuloksia ja teimme niistä johtopäätöksiä (ks. Hirsjärvi ym. 2010, 229).

6.3.2 Havainnointi

Esianalyysia toteutetaan jo silloin, kun havainnoista tehdään muistiinpanoja. Muistiinpanoja kirjattaessa huomioidaan vain se, mikä liittyy tutkimuksen aihepiiriin. (Grönfors 2010, 165–166.) Teorian merkitys korostuu silloin, kun menetelmänä on havainnointi, joka perustuu tutkijan henkilökohtaisesti tekemiin havaintoihin. Teoriatiedon avulla tutkijalla on mahdollisuus löytää uudenlaisia näkökulmia ja tulkintatapoja. Havainnoitaessa tutkimusaineiston rajaaminen toteutuu siten, että havaintojen tekeminen kohdistetaan tiettyyn toimintaan, kuten tässä tapauksessa tukiviittomien opetteluun. (Vilka 2007, 79–81.)

Kun havainnot oli litteroitu, käytimme sisällönanalyysia (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 103). Siinä tarkastellaan tutkimuksen kannalta olennaisia asioita ja oivalletaan merkitysyhteyksiä, joita teoria tai aineisto avaa. Havaintojen yhdistämisessä tavoitteena on rakentaa sääntö, joka pätee koko tutkimusaineistossa. Havaintojen pelkistäminen tuottaa raakahavaintoja, jotka säilyttävät tutkittavien väliset erot, kuten heidän tapansa toimia. Tulkintaa tehtäessä havainnot toimivat johtolankoina teorian kanssa. Tutkimusaineistossa olevia havaintoja yhdistelemällä löydetään tutkimuksen tulokset. (Vilka 2007, 81–89.)

7 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Löysimme muutamia opinnäytetöitä ja pro gradu -tutkielmia, jotka sivusivat tukiviittomien käyttöä päiväkodeissa. Suurin osa opinnäytetöistä käsitteli yleisesti puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä (Augmentative and Alternative Communication = AAC) tai tukiviittomien käyttöä S2-opetuksen (suomi toisena kielenä) tukena. Olemme kuitenkin alun perin tietoisesti tehneet valinnan, ettemme ota tarkempaan tarkasteluun tukiviittomien käytön merkitystä esimerkiksi maahanmuuttajalasten kohdalla.

7.1 Amk-opinnäytetyöt

"Viittoisinko? – Kartoitus tukiviittomaopetuksen vaikuttavuudesta Turun kaupungin päiväkodeissa"

Jenni Allén ja Leena Hagström (2013) tutkivat opinnäytetyössään *Viittoisinko? – Kartoitus tukiviittomaopetuksen vaikuttavuudesta Turun kaupungin päiväkodeissa* tukiviittomien käyttöä ja näkyvyyttä. Lisäksi he halusivat selvittää, millaiset valmiudet päiväkodeilla on vastaanottaa tukiviittomia tarvitseva lapsi. Tutkimus toteutettiin Webropol-kyselynä lastentarhanopettajille. Allén ja Hagström (2013, 12) tuovat teoriataustassaan ilmi, että tukiviittomia olisi hyvä käyttää kaikkien lasten kanssa puheen kehityksen tukena, eikä vain niiden kanssa, joille sitä on suositeltu esimerkiksi puheterapiasta tai neuvolasta.

Allénin ja Hagströmin tekemässä kyselyssä käy ilmi, että tukiviittomia käytetään päiväkodeissa pääsääntöisesti vain yksittäisten lasten kanssa, ei koko lapsiryhmän kanssa. Kuitenkin noin joka kolmannessa tutkimukseen osallistuneessa päiväkotiryhmässä tukiviittomia käytetään päivittäin, vaikkei kukaan niitä tarvitsisi. Tukiviittomien käyttö on rutinoitunut tiettyihin tilanteisiin, kuten aamupiirituokioihin, ruokailu-, pukeutumis-, siirtymä-, vessa- ja ulkoilutilanteisiin. Noin kolmannes vastaajista koki tukiviittomien käytön erittäin tai melko hyödylliseksi. Tutkimukseen osallistuvat lastentarhanopettajat ovat havainneet tukiviittomien helpottavan kommunikointia, sillä ohjeiden antaminen selkiytyy samalla kun puhe muuttuu rauhallisemmaksi. Lisäksi tukiviittomien käytön huomattiin parantavan lasten itseilmaisua ja sanojen mieleen palauttamista. (Allén & Hagström 2013, 24, 31–33, 36, 38.)

Enemmistö tutkimukseen vastanneista lastentarhanopettajista ei kokenut saamaansa opetusta tukiviittomiin riittävänä. Tämä vaikutti siihen, ettei heillä ollut rohkeutta käyttää tukiviittomia arjen tilanteissa monipuolisesti. Mahdollisesti opittujen tukiviittomien huomattiin myös unohtuneen, mikäli ne eivät olleet päivittäisessä käytössä. Opetus ja tietojen päivitys olisi tarpeellista, ja kaksi kolmesta vastaajasta osallistuisikin koulutukseen, jos se järjestettäisiin työaikana täydennyskoulutuksena. (Allén & Hagström 2013, 30, 34, 36, 39–40.)

"Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käyttö päiväkodissa"

Laura Kotikankaan (2008) opinnäytetyön aiheena on *Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käyttö päiväkodissa*. Kotikankaan tavoitteena oli kartoittaa, minkälaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja käytetään ja kenen kanssa. Tutkimus toteutettiin postikyselynä Helsingin itäisen päivähoitoalueen päiväkotien lastentarhanopettajille, jonka kautta Kotikangas sai selvitettyä myös lastentarhanopettajien henkilökohtaiset kokemukset puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käytöstä.

Kotikangas (2008) tuo tutkimuksessaan samoja asioita ilmi, kuin Allén ja Hagström (2013) edellä. Kotikangas tuo myös ilmi, että kaikki lapset voivat hyötyä erilaisista kommunikaatiokeinoista. Hänen tutkimukseensa vastanneista 17 henkilöstä vain kaksi käytti tukiviittomia päiväkodin lapsiryhmässä. Yleisesti ottaen erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja käytettiin koko lapsiryhmälle *yleisissä tilanteissa*, kuten aamupiiri-, pukeutumis-, vessa- ja ruokailutilanteissa. Käytön syinä olivat ymmärretyksi tulemisen helpottuminen sekä lapsen kielen ja ajattelun kehittyminen. Tutkimuksessa käy ilmi, että vaikka suurin osa lastentarhanopettajista oli saanut koulutusta puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käyttöön, koki lähestulkoon jokainen tarvitsevansa lisäkoulutusta. (Kotikangas 2008, 35, 49–53, 55.)

7.2 Pro gradu -tutkielmat

"Se on nyt mun vuoro! – Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin perustana päiväkodin ryhmätuokioissa"

Sirkku Hildén ja Hannele Merikoski (2006) ovat tehneet Logopedian pro gradu -tutkielman *Se on nyt mun vuoro! – Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin perustana päiväkodin ryhmätuokioissa*. Tarkastelun kohteeksi nousi myös se, kuinka paljon ja millä tavoin päiväkodin aikuinen tukee lapsen vuorovaikutustaitoja etenkin silloin, kun lapsen vuorovaikutustaidot ovat heikot ja hän tarvitsisi puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia. Heidän tutkimusaineistonsa koostui ryhmätuokioiden videoinneista ja päiväkodin henkilökunnan teemahaastatteluista. (Hildén & Merikoski 2006, 9, 36.)

Tutkielmassa kävi ilmi, että ryhmätuokioissa käytettiin vähän puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja. Aamupiirissä tukiviittomia käytettiin lähinnä tarkasteltaessa värejä, viikonpäiviä tai kuukausia. Lisäksi tukiviittomia käytettiin muun muassa ruokailu- ja pukeutumistilanteissa. Lähes jokaisella tutkimukseen osallistuvalla henkilökunnan jäsenellä oli teoriatietoa puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiokeinoista, mutta silti he kokivat niiden käytön hankalaksi, jolla perusteltiin keinojen vähäistä käyttöä. (Hildén & Merikoski 2006, 51, 62, 84–85.)

Myös Hildén ja Merikoski tuovat tutkielmassaan ilmi, että puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiokeinoista, kuten esimerkiksi tukiviittomista, hyötyvät kaikki lapset. Hildén ja Merikoski tuovat tutkimuksessaan esille myös muutamia apuvälineisiin liittyviä ongelmia. Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käyttöönottoon liittyy helposti opetuksellinen toimintatapa, jolloin lapsilta esimerkiksi kysytään, miten viitotaan yksittäisiä sanoja. Sen sijaan keinoja tulisi käyttää ja opetella aidoissa viestintätilanteissa. On tärkeää myös huomioida, ettei esimerkiksi liiallinen tukiviittomien käyttö häiritse itse vuorovaikutustilannetta. (Hildén & Merikoski 2006, 51, 84–85.)

"Lasten tukiviittomien käyttö puheterapeuttien näkökulmasta"

Tiina Linjama (2010) on tehnyt logopedian pro gradu -tutkielman aiheesta *Lasten tukiviittomien käyttö puheterapeuttien näkökulmasta*. Tutkimuksen tarkoituksena oli muun muassa kuvata, milloin, miten ja miksi tukiviittomia käytetään kuulevien lasten kanssa. Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastattelemalla kahdeksaa pääkaupunkiseudulla työskentelevää ja työssään tukiviittomia käyttävää puheterapeuttia.

Myös Linjaman tutkimuksessa ilmeni, että tukiviittomista voi olla monenlaisille lapsille monenlaista hyötyä. Muutaman haastatellun puheterapeutin mukaan tukiviittomia voidaan käyttää myös normaalisti kehittyvien lasten kanssa, sillä on huomattu, että tukiviittomien käyttö ei estä tai hidasta puheen- ja kielen kehitystä, vaan sen sijaan se voi edistää sitä. Tätä ajatusta tuki myös muutamat tutkielmassa käytetyt tutkimukset. Tukiviittomien hyödyistä puhuttaessa esiin nousivat seuraavat asiat: 1) tukiviittomat antavat ilmaisukeinon tai laajentavat ilmaisuvalikkoa, 2) ymmärtäminen helpottuu, 3) tukiviittomat helpottavat sanojen oppimista ja edistävät puhutun sanaston kasvua, 4) sanojen mieleen palauttaminen helpottuu sekä 5) tukiviittomat tekevät puheesta selkeämpää ja ymmärrettävämpää. (Linjama 2010, 31, 33, 37–39.)

Vaikka tukiviittomien käytöstä ei ollut muutaman haastateltavan mielestä haittaa, nosti yksi haastateltava kuitenkin esille, että tukiviittomien käyttö voi olla joskus hyödytöntä. Lisäksi neljä haastateltavaa toi ilmi, että tukiviittomien käytöstä voi olla haittaa silloin, jos ympäristö (esimerkiksi perhe, päiväkot) ei ymmärrä tai käytä niitä. Tukiviittomien käytöstä huomioitiin myös muutamia huonoja puolia. Haastattelijat mainitsivat usein sen, että viittoma häviää hetkessä, kun puolestaan kuva on pysyvä. Tukiviittomien huonoksi puoleksi mainittiin myös se, että ne täytyy opetella ja muistaa. Haastateltavat puheterapeutit toivatkin ilmi, että he käyttävät käytön ohjaamisen tukena erilaisia materiaaleja, kuten tukiviittomakuvia ja -monisteita. (Linjama 2010, 40–42, 49.)

Monen haastateltavan mukaan lapset suhtautuvat tukiviittomien käyttöön yleensä positiivisesti, sillä he ovat kiinnostuneita viittomisesta ja siten heidän on helppo saada mukaan viittomaan. Puheterapeuttien mukaan hyviä keinoja opettaa tukiviittomia ovat erilaiset laulut, leikit, lorut, sadut ja pelit. Perusteluinä haastatellut mainitsivat, että esimerkiksi laulujen ja leikin kautta tukiviittomat jäävät helpommin mieleen ja ne ovat usein lapsille mieluisia. Lisäksi osa haastateltavista korosti tukiviittomien käytön sitomista arjen toimintaan, kuten pukeutumiseen, siirtymätilanteisiin ja ruokailuun. Perusteluinä oli muun muassa tilanteiden toistuminen. Puheterapeutit pitivät päiväkodin roolia suurena, sillä lapsi viettää siellä paljon aikaa ja siellä on usein kavereita, joiden kanssa viittoja. Haastattelijat toivat ilmi, että päiväkotien tukiviittomien käytössä on paljon eroja. Päiväkodin työntekijät saattavat kokea tukiviittomien opettelu haastavana ja kuormittavana. Useimmiten työntekijät kuitenkin ottavat tukiviittomat vastaan innokkaasti. (Linjama 2010, 18, 35, 50, 55.)

8 PROJEKTIN TOTEUTTAMINEN

8.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyömme aiheena on *Tukiviittomien käyttö päiväkodin arjessa* ja ti-laajana on Kotkan kaupunki. Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, kuinka valitsemassamme päiväkodissa käytettiin tukiviittomia ja millaisia haasteita sekä mahdollisuuksia tukiviittomien käytöllä on. Tavoitteenamme oli havainnoida, kuinka lapset oppivat opettamiamme tukiviittomia. Pyrimme myös rohkaisemaan päiväkodin henkilökuntaa käyttämään kyseisiä tukiviittomia lasten kanssa päiväkodin arjessa.

Päiväkodin työntekijöiden ja lasten olisi hyvä opetella käyttämään tukiviittomia, sillä kun päiväkotiin tulee tukiviittomia käyttävä lapsi, on koko lapsiryhmän kommunikointi alusta asti sujuvaa, eikä tukiviittomien käyttö tunnu lasten mielestä vaikealta tai oudolta. Täten myös uuden ryhmään tulevan lapsen on helpompaa sopeutua tilanteeseen. Vaikka päiväkotiryhmässä ei kyseisellä hetkellä olisikaan lasta, joka tarvitsisi kommunikoinnin tukemiseen tukiviittomia, ei niiden päivittäisestä käytöstä olisi kuitenkaan haittaa. Henkilökunnan on hyvä ylläpitää tukiviittomiin liittyviä taitojaan, sillä koskaan ei voi olla varma, milloin päiväkotiin tulee esimerkiksi lapsi, jolla on downin oireyhtymä tai dysfasia eli kielellinen erityisvaikeus.

Tutkimuskysymyksiksemme muodostuivat:

- 1) Kuinka paljon kyseisen päiväkodin henkilökunta käyttää tukiviittomia?
- 2) Millainen osaaminen henkilökunnalla on tukiviittomiin liittyen?
- 3) Millaisissa tilanteissa henkilökunta tyypillisesti käyttää tukiviittomia?
- 4) Millaisia haasteita ja mahdollisuuksia tukiviittomien käyttöön liittyy?
- 5) Kuinka tutkimuksessa mukana olevat lapset sisäistävät opeteltavat arjen tukiviittomat?

8.2 Kohderyhmän kuvaus

Pidimme päiväkodin kahdelle 4–5-vuotiaiden lasten ryhmälle (noin seitsemän lasta ryhmässä) kaksi tuokiota, joissa opetimme heille leikin kautta arjessa käytettäviä tukiviittomia. Tätä kautta lapset oppivat uusia keinoja ilmaista itseään puheen lisäksi. Pieni ryhmäkoko mahdollisti henkilökohtaisemman ja intensiivisemmän opettamisen sekä havainnoinnin. Osa päiväkodin henkilökunnasta oli mukana seuraamassa näitä tuokioita, jotta he osaisivat käyttää lasten kanssa ennalta määrättyjä tukiviittomia. Lisäksi annoimme päiväkodin henkilökunnalle opetustuokioissa käyttämämme materiaalit.

Järjestimme myös teemahaastattelun kuudelle päiväkodin henkilökunnan jäsenelle. Haastateltavat olivat kahden edellä mainitun lapsiryhmän lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia. Teemahaastattelun tarkoituksena oli selvittää työntekijöiden suhdetta tukiviittomiin ja niiden käyttöä arjessa. Tavoitteena oli saada samat henkilökunnan jäsenet molempiin haastattelutilanteisiin. Tämä mahdollisti heidän subjektiivisten kokemustensa ilmenemisen näiden kahden haastattelukerran välillä. Pyrimme rohkaisemaan työntekijöitä tukiviittomien käytössä ja miettimään, mitä hyötyä tukiviittomien opettelusta olisi lapsille esimerkiksi tulevaisuudessa, vaikka kyseisellä hetkellä lapset eivät tarvitsisi-kaan niitä kommunikoinnin tukemiseen.

8.3 Opinnäytetyön aikataulu

Opinnäytetyömme tutkimussuunnitelma ja lupahakemus lähetettiin Kotkan varhaiskasvatusjohtaja Maija Rikbergille maanantaina 19.1.2015. Tästä voidaan katsoa opinnäytetyömme alkaneen, sillä kyseisestä päivästä alkaen aloimme koota teoriataustaa. Pidimme alkuseminaarin ohjaavan opettajamme kanssa torstaina 22.1., jolloin opinnäytetyömme aihe tarkentui ja saimme hyviä vinkkejä sen toteutukseen sekä teoriataustan kokoamiseen. Tutkimuslupa (ks. liite 1) myönnettiin tiistaina 3.2. Tätä ennen olimme tehneet teemahaastattelujen rungot, testanneet ne ja hyväksyttäneet ohjaavalla opettajallamme.

Allekirjoitimme opinnäytetyön sopimukset torstaina 12.2. Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämissuunnittelija Pia Eskolan kanssa. Kyseisenä päivänä kävimme myös tutustumiskäynnillä Päivärinteen päiväkodissa. Seuraavilla viikoilla kirjoitimme tarinan opetustuokioita varten sekä etsimme Pappunetin internetsivuilta tarvittavat tukiviittomakuvat (ks. liite 3; liite 4). Lisäksi

teimme saatekirjeen (ks. liite 2) havainnoitavien lasten vanhemmille ja huoltajille. Askartelimme opetustuokioissa tarvitsemamme tukiviittomakuvakortit, joissa käytimme Papunetistä (ks. Vanninen; Puistolinna) saamiamme kuvia.

Pidimme ensimmäiset opetustuokiot päiväkodin lapsiryhmille sekä teema-haastattelut (ks. liite 5) työntekijöille torstaina 5.3. ja perjantaina 6.3.2015. Toiset opetustuokiot ja henkilökunnan loppuhaastattelut (ks. liite 6) toteutettiin perjantaina 20.3. ja maanantaina 23.3.2015. Havainnot ja teemahaastattelut litteroitiin viikon sisällä käynneistä, jonka jälkeen kirjasimme niiden tulokset. Näiden jälkeen jatkoimme opinnäytetyömme muiden osuuksien, kuten johtopäätösten, pohdintojen ja jatkoehdotusten kirjaamista seuraaville tutkijoille. Paneuduimme myös oman työskentelymme avaamiseen ja kirjaamiseen.

9 TULOKSET

9.1 Ensimmäiset opetustuokiot

Ryhmä 1, torstai 5.3.2015

Ensimmäinen havainnoitava lapsiryhmä koostui seitsemästä 4–5-vuotiaasta lapsesta. Ryhmässä oli viisi tyttöä ja kaksi poikaa, jotka työntekijät olivat valinneet siten, että he olivat ottaneet listasta seitsemän vanhinta lasta. Saapuessamme päiväkotiin lapset olivat sisällä valmiina yhdessä työntekijän ja kahden harjoittelijan kanssa. Tällöin huomioimme jo, että lapset olivat hyvin rauhattomia. Työntekijä ohjasi lapset akvaariotilaan (ks. kuva 1), jonka olimme laittaneet valmiiksi tuokiota varten. Kolme lasta istui sohvalla ja sohvan molemmin puolin oli asetettu puolikaaren muotoon kaksi lisätuolia. Istuimme tuoleilla lasten edessä muodostaen ikään kuin piirin. Ryhmän työntekijä ja kaksi harjoittelijaa jättäytyivät aluksi taka-alalle, mutta siirtyivät melko pian tuokion alettua lasten joukkoon niin, että työntekijä ja harjoittelija olivat lasten takana ja toinen harjoittelijoista oli sohvalla lasten kanssa.

Tuokion alussa Johanna esitteli itsensä ja kertoi lyhyesti tukiviittomista. Tämän jälkeen Jenna esitteli itsensä. Esittelyjen jälkeen kävimme yhdessä läpi ennalta valitun lorun (ks. liite 5) niin, että ensin luimme yhdessä lorun ääneen. Tämän jälkeen loru käytiin yhdessä lasten kanssa läpi viittoma viittomalta. Lorun jälkeen siirryimme tarinaan (ks. liite 3), jossa kävi ilmi arkipäivän toimintoja. Tuokion aikana työntekijä keskeytti ja kyseenalaisti opettamiamme tukiviittomia ja viittoi itse eri tavalla. Tämä vei meiltä itseluottamusta ja koimme, että

auktoriteettimme väheni lasten silmissä. Lapset eivät tienneet, katsoako meitä vai heille tuttua työntekijää. Tämä vaikutti siihen, että tilanne alkoi olla levoton, minkä takia jätimme tarinasta joitakin kohtia pois.

Lapsia oli alusta alkaen vaikea motivoida olemaan paikallaan ja saada heidän huomionsa. Seitsemästä lapsesta kolme (kaksi tyttöä, yksi poika) olivat aktiivisesti mukana lähes koko tuokion ajan. Yhtä tyttöä toiminta ei kiinnostanut ollenkaan, vaan hän yritti jatkuvasti mennä leikkimään ja näin ollen villitsi samalla myös muita lapsia. Ryhmässä olleet kaksi muuta tyttöä olivat aluksi mukana tuokioissa, mutta heidänkin kiinnostuksensa herpaantui, kun he jäivät seuraamaan edellä mainitun tytön pyrkimyksiä päästä leikkimään. Myös toinen pojista halusi jatkuvasti päästä leikkimään, mutta hän toi sen vain sanallisesti ilmi. Kyseinen poika kuitenkin seurasi aktiivisesti, mutta keskittyminen käsiteltävään aiheeseen oli vaikeaa.

Tarinan jälkeen lähdimme lasten kanssa viemään tukiviittomakuvat niille sopiville paikoille. Esimerkiksi käsien pesu -kuva laitettiin lavuaarin viereen paperitelineeseen, pissata ja kakata -kuvat lapset laittoivat vessaan (ks. kuva 2) vessanpöntön molemmin puolin sekä pukeutumiseen liittyvät kuvat laitettiin eteiseen (ks. kuva 3; kuva 4). Kuvien laitton aikana osa lapsista lähti kuitenkin omille teilleen, samoin kaksi harjoittelijaa. Tilanne alkoi olla sekava, joten päätimme olla laittamatta kaikkia kuvia paikoilleen yhdessä lasten kanssa. Sanoimme ryhmässä mukana olevalle työntekijälle, että tuokio voidaan keskeyttää. Tämän jälkeen ryhmän työntekijä sai koottua koko lapsiryhmän yhteen, ja he kiittivät meitä tukiviittoman avulla kyseisen työntekijän johdolla. Koko tuokio kesti yhteensä noin 20 minuuttia. Myöhemmin veimme kaikki muut, paitsi ruokailuun liittyvät tukiviittomakuvat paikoilleen. Ruokailukuvat annettiin työntekijälle ja hän lupasi laittaa kuvat mielestään sopivaan paikkaan. Emme itse laittaneet kyseisiä kuvia, sillä osa lapsista oli tilassa syömässä, emmekä halunneet häiritä heitä. Yhteensä paikalleen laitettavia kuvia oli 28 kappaletta.

Ryhmä 2, perjantai 6.3.2015

Toinen havainnoitava lapsiryhmä koostui kuudesta 4–5-vuotiaasta lapsesta, joista kolme oli tyttöä ja kolme poikaa. Lapset olivat kyseisen ryhmän nuorimpia, sekä ennakkotietona oli, että he olisivat kyseisestä ryhmästä myös rauhallisimpia ja helppoiten ohjattavissa. Tilana meillä oli niin sanottu kotileikkihuone, joka sijaitsi käytävän perällä johtajan huoneen vieressä. Huoneessa oli iso ai-

kuisten pöytä tuoleineen sekä seinän vierellä hyllykkö, jossa oli palapelejä ja leluja. Asettelimme lasten tuolit puolikaareen ja otimme itsellemme aikuisten tuolit, jotka asetimme täydentämään puolikaari ympyräksi. Toimintahetkellä kukaan henkilökunnan jäsenistä ei ollut paikalla.

Kun olimme saaneet laitettua osoitetun tilan valmiiksi, haimme lapset. Johanna ohjasi lapset istumaan paikoilleen, sillä hän tiesi entuudestaan lähes kaikki ja näin ollen osasi katsoa istumajärjestyksen, jossa lapset eivät häiritsisi toisiaan. Kun lapset istuivat paikoillaan, tuokio aloitettiin esittelykierröksellä. Ensin esittelimme itsemme ja kerroimme, mitä tuokion aikana tullaan tekemään. Näiden esittelyjen jälkeen oli lasten vuoro kertoa vuorollaan nimensä sekä ikänsä. Seuraavaksi luimme lorun (ks. liite 5) tukiviittomia käyttäen. Tämän jälkeen loru käytiin yhdessä läpi lasten kanssa hitaammin kohta kohdalta.

Lorun jälkeen siirryimme tarkastelemaan tarinaa (ks. liite 3). Johanna kertoi tarinaa samalla kysellen lapsilta esimerkiksi heidän aamunsa kulusta. Tarinan aikana viitoimme ennalta valittuja kohtia opettaen niitä samalla lapsille. Joitakin tukiviittomia käytiin useamman kerran läpi, jos huomasimme, että lapsilla oli hankaluuksia niiden hahmottamisessa. Tarina käytiin lähes kokonaisuudessaan läpi, mutta aiemman pohdinnan tuloksena päätimme jättää tarinasta pois kohdat, jotka koskivat kakkaamista ja pissaamista. Teimme tämän päätöksen pohjautuen siihen, että Johannalla oli aikaisempaa kokemusta kyseisessä ryhmässä toimimisesta ja hän oli sitä mieltä, että kyseisten kohtien esille ottaminen saattaisi villitä lapsia häiriten keskittymistä.

Tarinan jälkeen lähdimme yhdessä lasten kanssa viemään tukiviittomakuvia oikeille paikoille päiväkodin tiloihin, esimerkiksi eteiseen (ks. kuva 5), käsienpesualtaan luo (ks. kuva 6) ja vessan oveen (ks. kuva 7). Jokainen lapsi sai laittaa vuorollaan kuvan valitsemaansa paikkaan, sen jälkeen kun Johanna oli ensin lukenut kuvien tarkoituksen. Kuvien viemisen jälkeen istutimme lapset käytävällä naulakoiden edessä oleville penkeille ja kävimme lorun vielä kerran yhdessä läpi. Tämän jälkeen lähetimme lapset kauempana odottavan lastentarhanopettajan luo, joka johdatti lapset lopulta ruokailemaan.

Tuokio kesti kokonaisuudessaan noin 30 minuuttia. Kaikki lapset olivat alusta alkaen innokkaasti ja aktiivisesti mukana. Heitä ei tarvinnut juuri ollenkaan ohjeistaa istumaan paikallaan tai rauhoittumaan. Lasten mielenkiinto meinasi herpaantua silloin, kun kuvia oli laitettu jo suurin osa paikoilleen, ja lapsen

oma vuoro oli mennyt. Paikoilleen laitettavia kuvia oli 18 kappaletta. Emme laittaneet ruokailuun liittyviä tukiviittomakuvia, sillä kyseisen ryhmän lapset ruokailevat koulun ruokalassa. Saimme myöhemmin kuulla palautetta ryhmän työntekijöiltä, että lapset olivat ruokailutilanteessa käyttäneet joitakin juuri opittuja tukiviittomia esimerkiksi pyytäessään lisää maitoa.

9.2 Toiset opetustuokiot

Ryhmä 1, maanantai 23.3.2015

Ensimmäisen ja toisen tuokion välillä oli 11 arkipäivää. Tuokioon osallistui seitsemän 4–5-vuotiasta lasta, jotka olivat samoja kuin ensimmäisessä opetustuokiassa. Ryhmä koostui siis kahdesta pojasta ja viidestä tytöstä. Tuokio toteutettiin lasten omassa ryhmähuoneessa (ks. kuva 8), jossa lapset ruokailevat, lepäävät päivälevolla ja viettävät muutenkin suurimman osan päivästä. Laitoimme tällä kertaa jokaiselle lapselle oman tuolin, sillä olimme edellisestä tuokiosta oppineet, että jokaisella lapsella on hyvä olla konkreettinen istumapaikka, joka helpottaa paikallaan pysymistä ja keskittymistä. Tuolit muodostivat puolikaaren ja me istuimme lasten edessä. Lisäksi ryhmän työntekijä istui Jennan ja erään lapsen välissä. Lapset olivat sisällä ennen tuokion alkua ja he saivat huoneeseen tultuaan valita itse oman istumapaikkansa.

Aloitimme tuokion nimikierroksella, jossa lapset saivat kertoa oman nimensä ja ikänsä. Johanna aloitti kierroksen esittelemällä itsensä, minkä jälkeen oli Jennan vuoro. Suurin osa lapsista kertoi oman nimensä ja ikänsä, mutta joukossa oli myös heitä, jotka eivät rohjenneet kertoa nimeään. Emme vaatineet näitä lapsia puhumaan, sillä emme halunneet painostaa lapsia luoden kiusallista ilmapiiriä. Tämän vuoksi jatkoimme luontevasti tuokiota vain eteenpäin. Nimikierroksen jälkeen kävimme läpi ensimmäisellä kerralla opetellun lorun (ks. liite 5), jota oli lasten ja työntekijöiden mukaan käyty läpi. Tämä oli huomattavissa, sillä lapset osallistuivat melko aktiivisesti loruun ja siinä käytettäviin tukiviittomiin. Lorun jälkeen Johanna alkoi käydä samaa tarinaa (ks. liite 3) läpi, jonka kautta olimme ensimmäisellä kerralla opettaneet arjessa käytettäviä tukiviittomia. Jätimme tarinasta tälläkin kertaa joitakin osioita pois, minkä vuoksi toteutus oli suunniteltua lyhyempi. Jätimme kohtia pois, sillä edellisestä kerrasta viisastuneena tiesimme, että lapset eivät jaksakaan seurata, mikäli tuokio kestää liian pitkään. Tuokio lopetettiin tällä kertaa käymällä tuttu loru uudelleen läpi, minkä jälkeen työntekijä ohjasi lapset vessaan ja pukeutumaan.

Lapset osallistuivat tarinan läpikäymiseen paremmin kuin edellisellä kerralla. Kuitenkin heidän keskittymisensä herpaantui aika ajoin ja jouduimme välillä ohjaamaan lapsia napakastikin. Samaiset kolme lasta (yksi poika, kaksi tyttöä) olivat tälläkin kertaa aktiivisesti mukana tuokiossa. Loput neljä lasta olivat rauhallisempia kuin edellisellä kerralla, mutta silti he eivät osallistuneet tuokioon juuri lainkaan. Tuokiossa mukana ollut lapsiryhmän työntekijä keskeytteli tuokion kulkua kertoakseen, mitä viitoimme väärin ja kuinka ne hänen mukaansa tulisi viittoja. Huomasimme, että silloin kun työntekijä keskeytti tuokion neuvokseen meitä, lapset menivät hämilleen, eivätkä he tieneet, ketä aikuista tulisi seurata. Tämä johti siihen, että lasten mielenkiinto herpaantui ja paluu tarinan seuraamiseen vaikeutui. Kyseisissä tilanteissa lapsia tuli ohjata napakasti, sillä työntekijän neuvoessa meitä, lapset olivat saattaneet esimerkiksi alkaa leikkiä keskenään. Tuokio kesti noin 20 minuuttia. Edellisellä kerralla laittamamme tukiviittomakuvat olivat edelleen paikoillaan. Ainoastaan vessassa olevia kuvia oli siirretty lähemmäs toisiaan. Olimme edellisellä kerralla antaneet ryhmän työntekijälle ruokailutilanteeseen liittyvät kuvat, jotka hän lupasi laittaa paikoilleen. Emme kuitenkaan nähneet kyseisiä tukiviittomakuvia.

Ryhmä 2, perjantai 20.3.2015

Ensimmäisen ja toisen tuokion välillä oli yhdeksän arkipäivää. Tuokioon osallistui seitsemän 4–5-vuotiasta lasta, joista neljä oli poikia ja kolme tyttöjä. Osallistujista viisi olivat samoja kuin edellisellä kerralla, mutta yksi tyttö oli poissa ja hänen tilalleen tuli yksi poika. Lisäksi osallistujien joukkoon oli tullut poika, joka ei ollut päässyt mukaan edellisellä kerralla. Tuokio toteutettiin tällä kertaa pöytähuoneessa (ks. kuva 9), jonne olimme etukäteen asetelleet tuolit jälleen kerran puolikaaren muotoon. Lapset tulivat sisälle ja huoneeseen tultuaan saivat vapaasti valita istumapaikkansa. Istuimme lasten edessä ja aloitimme tuokion nimikierroksella. Kaikki lapset kertoivat rohkeasti oman nimensä ja ikänsä. Tuokiossa ei ollut mukana ryhmän työntekijöitä.

Esittelykierroksen jälkeen kävimme tutun lorun (ks. liite 5) läpi lasten kanssa. Lapset olivat käyneet lorua useamman kerran läpi yhdessä ryhmän työntekijöiden kanssa ja se oli lapsille hyvin tuttu. Tämän vuoksi lapset esittivät toiveita eri tyyleistä, joilla voisimme käydä lorua läpi. Kävimme lopulta lorun kolme kertaa läpi niin, että ensin puhuimme normaalilla äänellä, minkä jälkeen kuisattiin ja lopulta puhuimme kummituskielellä, eli auoimme äänettömästi suuta

lorun tahtiin. Lorun jälkeen aloimme käydä tarinaa (ks. liite 3) läpi lasten kanssa, ja tällä kertaa osallistimme lapsia enemmän, esimerkiksi pyytämällä heitä itsenäisesti viittomaan hatun tai kengät, jotka olivat tuttuja lorusta. Tälläkin kertaa jätimme tarinasta pois kohdat, jotka liittyivät kakkaamiseen tai pissamiseen. Teimme näin edelliselläkin kerralla pyrkiessämme välttämään tilanteen muuttumisen rauhattomaksi. Kuitenkin puhuessamme yleisesti vessasta käymisestä, osasivat lapset itsenäisesti viittoa pissamisen. Tarinan jälkeen kävimme uudelleen lorun läpi ja lopetimme tuokion. Ohjasimme lapset vessaan, jonka jälkeen ryhmän työntekijä lähti heidän kanssaan syömään.

Tuokio kesti noin 30 minuuttia. Kaikki edellisellä kerralla laittamamme tukiviittomakuvat olivat edelleenkin samoilla paikoilla. Lapset olivat tarkkailleet tukiviittomakuvia ja viittasivat näihin käydessämme tarinaa läpi. Tuokion aikana meillä oli edessämme lattialla tukiviittomakuvia (ks. liite 4) muistin apuna. Lapset osasivat yhdistää lattialla olevat kuvat seinillä oleviin tukiviittomakuviin. Yleisesti ottaen lapset olivat oppineet joitakin viittomia paremmin, esimerkiksi *kengät*, *hattu*, *maito* ja *puuro*. Sanavarasto oli siis selvästi laajentunut ensimmäisen käyntimme jälkeen. Kuitenkin tukiviittomien ollessa jo melko tuttuja, lasten keskittyminen ja huomio herpaantuivat helpommin. Lapset olivat muutenkin levottomampia kuin edellisellä kerralla ja heitä piti ohjata useammin.

9.3 Ensimmäiset teemahaastattelut

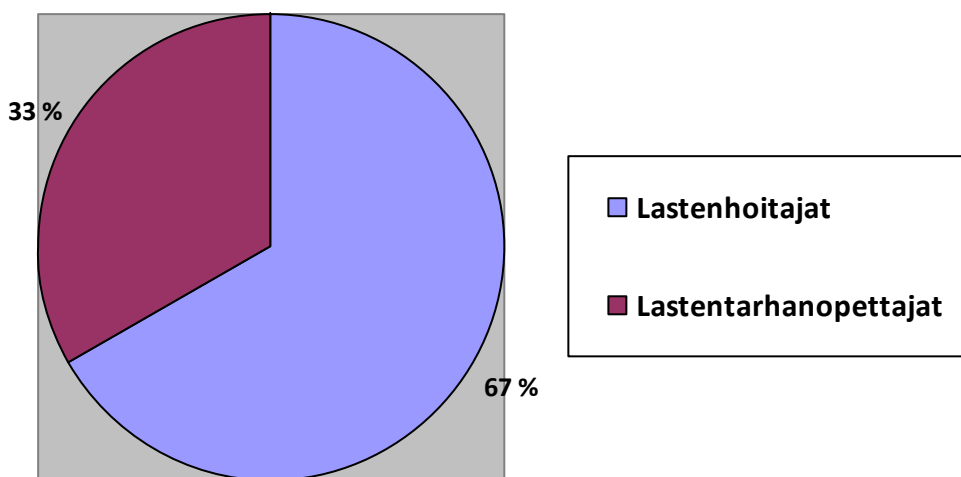
Haastattelujen taustatiedot

Ensimmäiset teemahaastattelut toteutettiin 5.3. ja 6.3.2015. Torstaina 5.3. toteutettu haastattelu muotoutui yksilöhaastatteluksi henkilökunnan pyynnöstä. Yksilöhaastatteluja toteutettiin yhteensä kolme, ja ne kestivät keskimäärin 18 minuuttia. Haastattelut suoritettiin päiväkodin omissa akvaariotilassa, joka oli käytävän varrella. Ryhmän henkilökunta oli valinnut tilan käyttööme haastatteluja varten. Tila oli suljettu tila siten, että haastattelujen aikana ovet olivat kiinni. Huoneen ikkunoista näki suoraan käytävään. Haastattelut tapahtuivat lapsille suunnatun pienen, pyöreän pöydän äärellä, jossa istuimme tasaisin välein. Nauhoitimme haastattelut puhelimissamme olevilla äänityssovelluksilla. Puhelimet oli sijoitettu keskelle pöytää.

Perjantaina 6.3. pidetty haastattelu toteutui alkuperäisen suunnitelman mukaan ryhmälle suunnatusta teemahaastattelusta. Ryhmähaastattelussa oli mukana kolme henkilökunnan jäsentä ja se kesti 25 minuuttia. Haastattelu toteutettiin kahvihuoneessa suuren pöydän ympärillä. Istuimme seinän vierustalla pitkällä penkillä. Yksi haastateltava istui meitä vastapäätä olevalla pitkällä penkillä ja loput kaksi haastateltavaa istuivat pöydän eri päissä. Haastattelun tallentamiseen käytettävät puhelimet olivat keskellä pöytää. Ensimmäisissä teemahaastatteluissa haastateltavia oli siis yhteensä kuusi (=N).

Koulutustausta

Vastaajista 67 % (n=4) oli lastenhoitajia. Lastenhoitajien koulutustaustat olivat jokaisella erilaisia, sillä taustalla oli seuraavanlaisia koulutuksia: vanhanaikainen lastenhoitaja, oppisopimuskoulutettu lastenhoitaja, päivähoitaja ja lastenhojaaja, jolla on myös lähihoitajan koulutus. Lastentarhanopettajia oli puolestaan 33 % (n=2), joista toinen oli yliopistosta valmistunut kasvatustieteen kandidaatti ja toinen sosionomi. (Ks. kuva 10.)

Kuva 10. Haastateltavien koulutustausta

Työkokemus varhaiskasvatuksen parissa

Yksi (17 %) vastaaja oli työskennellyt varhaiskasvatuksen parissa alle 20 vuotta, kolme (50 %) vastaajaa oli työskennellyt alle 30 vuotta ja kaksi (33 %) vastaajaa oli työskennellyt alle 40 vuotta (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Haastateltavien työkokemus varhaiskasvatuksen parissa

Työkokemus varhaiskasvatuksen parissa	
Alle 20 vuotta	1
Alle 30 vuotta	3
Alle 40 vuotta	2

Henkilökunnan suhde tukiviittomiin

Yksi (17 %) vastaajista kertoi käyttävänsä tukiviittomia paljon päivittäisessä arjessa. Kaksi (33 %) vastaajaa kertoi käyttävänsä tukiviittomia vain vähän. Kolme (50 %) vastaajaa kertoi käyttävänsä tukiviittomia vaihtelevasti. He kokiivat tukiviittomien käytön tarpeelliseksi, mutta eivät kokeneet omaavansa tarpeeksi suurta sanavarastoa niiden aktiivisemmalle käytölle:

No kylhän niit siis tarvii tääl töissä. Vaihtelevasti. Et joskus enemmän ja joskus vähemmän, mut että tarvii kuitenkin ja tulee käytetty.

Tukiviittomiin liittyvä koulutus

Kaikki vastaajat (N=6) olivat olleet mukana AAC-koulutuksessa, joka kustannettiin päiväkotiyksikön omista koulutusmäärärahoista:

Jolloin sinne oli sitte lauluihin ne AAC-ohjaaja rakentanu niinkun sen tukiviittoma ja kuvien käyttö -paketin. Ja meit koulutettii, et me käytettii meidän talon omaa koulutusmäärärahaa siihen, et koko henkilöstö on täällä koulutettu.

Lisäksi yksi (17 %) vastaajista oli käynyt kolme vuotta viittomakielen koulutusta, yksi (17 %) vastaaja oli opiskellut viittomakieltä toisen koulutuksen yhteydessä ja yksi (17 %) vastaaja oli käynyt tukiviittomiin liittyvän peruskurssin, jonka oli kustantanut ulkopuolinen taho. Lisäksi yksi (17 %) vastaaja oli käynyt viittomakielen perus- ja jatkokurssin, jonka hän oli kustantanut itse. Kolme (50 %) vastaajaa kertoi olevansa mukana, kun ulkopuolinen taho on pitänyt päiväkodilla jonkinlaisen koulutuksen liittyen yksittäiseen lapseen. Yksi (17 %) vastaaja kertoi Kotkan kaupungin järjestävän aika ajoin koulutuksia, joihin päiväkodin työntekijät voivat halutessaan osallistua:

Kyl niit aina välil on ollu. Et sit ne ketä kiinnostaa, ni ne voi hakeutuu. – – Joo, et yleensä kysytää, tai sit katotaa tarpeen mukaan, et jos on sellasii ryhmii, mis on paljon lapsii, jonka kaa niit tarvii ihan oikeest käyttää, ni ne on tietyst etusijal.

Vastaajista 83 % (n=5) koki tarvitsevansa tukiviittomiin liittyvää lisäkoulutusta. Vain yksi (17 %) vastaaja oli sitä mieltä, että hän ei tällä hetkellä koe tarvitsevansa lisäkoulutusta tukiviittomien käyttöön, sillä hän tuntee omaavansa valmiudet tarpeen vaatiessa opastaa myös muita henkilökunnan jäseniä:

No mul ei täl hetkel, mul ei täl hetkel. Mie vähän opastan näit meidän talon ihmisiiki. (nauraa) Mul niinku näitte, ei malttanu olla tos-sakaa. Niin tota, ei mul, en koe, että mul olis täl hetkel tarvetta.

Henkilökunnan tukiviittomien käyttö

Kaikki vastaajat (N=6) toivat ilmi, että he ovat käyttäneet joitain tukiviittomia oman lapsiryhmänsä kanssa. Vastaajista kaksi (33 %) kertoi myös itse keksittyjen viittomien hioutuneen osaksi työskentelyrutiinia:

– – Et siel on paljon sellasta, mihin ehkä ei itekää kiinnitä niin paljoo huomiota. Et mä teen tähän kohtaan aina jonku tälläsen eleen (..) ja ilmeen, joka tukee sitä. Joka on sinänsä luettavis niinku, tai voi ajatella, et se on tukiviittoma.

Vastaajat toivat esille, että he käyttävät tukiviittomia pääasiallisesti arkitilanteissa, kuten tuokioissa (esimerkiksi laulut ja lorut), ruokailu-, ulkoilu-, vessa-, leikki-, pukeutumis- ja riisumistilanteissa. Vastaajat kokivat lasten reaktiot tukiviittomiin vain positiivisina ja heidän mukaansa lapset mieltävät tukiviittomien käytön lähinnä hauskaksi tavaksi toimia ja leikkiä. Tätä kautta lapset alkavat toistaa ja matkia näkemiään viittomia:

Siis tukiviittomat, käsin, mikä vaan sie teet käsillä tai eleellä, se on lapsille hirveen luonnollista.

– – Että nyt jos niinku tos omas ryhmäski niit käyttää, ni sehä on lapsist hauskaa ja ne on niist kivoi juttui. Ne ei aattele siint mitää muuta, ku et onpa kiva juttu, ja ne niinku tykkää ja sit ne alkaa itteki niit tekemään.

Keinot tukiviittomien opettamiseen lapsille

Kahden (33 %) vastaajan mukaan tukiviittomia voisi opettaa esimerkiksi jonkin tuokion aikana. Loput vastaajat (n=4) olivat sitä mieltä, että lapset oppivat parhaiten mallioppimisen kautta:

Et tavallaan mä uskon tällä hetkel, et lapset oppii arjessa, arjen tilanteissa, joka paikassa. Kun ne elää sitä ja näkee mallista ja kokee ja tekee. Elikkä ihan yhtä hyvä kohta opetella tukiviittomia on, ku puetaan vaatteita tai syödään tai käydään nukkumaan tai ollaan vessassa.

Vastuuhenkilöt tukiviittomien opettamiseen lapsille

Tämä kohta tuotti toisistaan eriäviä mielipiteitä. Yhden (17 %) vastaajan mukaan päävastuu kaatuu hänelle. Toinen (17 %) vastaajista oli sitä mieltä, että päävastuu jakautuu kaikkien ryhmän työntekijöiden kesken. Kolmas (17 %) vastaajista toi esille sellaisen näkökulman, jossa korostetaan puheterapeutin tai viittomakielen opettajan järjestämää kurssia työntekijöille silloin, kun päiväkotiin saapuu lapsi, jolla on tarvetta puhetta tukevaan kommunikointiin. Hän oli kuitenkin myös sitä mieltä, että ryhmän sisällä vastuu on niillä, jotka osaavat käyttää tukiviittomia. He, jotka eivät kyseisellä hetkellä osaa, opettelevat siinä sivussa. Neljäs (17 %) vastaaja painotti, että lastentarhanopettajalla on pedagoginen vastuu ryhmän opettamisesta, mutta opeteltujen asioiden tuominen käytäntöön on kaikkien ryhmän työntekijöiden vastuulla. Kaksi (33 %) vastaajaa eivät tuoneet omaa mielipidettään esille.

Tukiviittomien käyttö henkilökohtaisessa elämässä

Vastaajista 66 % (n=4) kertoi käyttävänsä viittomia vapaa-ajalla taitojensa mukaisesti. He käyttävät viittomia esimerkiksi kotona ja asioidessaan kaupassa. Kaikkia vastaajien käyttämiä viittomia ei voida laskea virallisiksi viittomiksi tai tukiviittomiksi, sillä ne ovat arjessa muokkautuneita eleitä:

Joo. Mehän huiotaa tuol kotoon ja kaupas, joka paikas. Et kyl ne saa kommenttii, et mitä sie heilutat niit käsiäs. (naurahtaa)

Yksi (17 %) vastaaja toi ilmi, ettei käytä tukiviittomia ollenkaan työajan ulkopuolella. Lisäksi yksi (17 %) vastaaja jätti vastaamatta kysymykseen.

Tukiviittomien käytön hyödyt

Vastaajat toivat esille monenlaisia hyötyjä, kuten 1) aikuisen puhe menee paremmin perille, 2) lapsen ääni saadaan kuuluville puheen tuottamisen vaikeuksista huolimatta, 3) tukiviittoma on kaikille sama → selkeyttää ymmärtämistä, 4) lapsi ymmärtää, osaa ja muistaa paremmin kun näkee viittoman → korvan ja silmän yhteistyö, 5) lapsella on oikeus ymmärtää, mitä ympärillä tapah-

tuu ja työntekijällä on velvollisuus auttaa lasta onnistumaan sekä 6) lapsi tulee ymmärretyksi jollain keinolla:

No kylhän se selkeyttää ja kongretisoi ja just oltii yhes semmoses koulutuspäiväs täs näin työnpuolest, niin siel oli niinku tämmösest selkeydestä yleisest ottaen puhetta. Just että kun vaikka on viis aikuist, jotka puheel esittää jonku asian lapsille, ni jos on semmonen lapsi, jol on joku ongelma, (..) et jos se tottuu siihen, et kynä on punanen, niin kaikki siniset kynät ei oo sillo kyniä, vaan se punanen on. Ni se on ihan sama, et jos se tottuu siihen miten se yks aikuinen ilmasee sen asian, ni ne muut aikuiset voi ilmasta sen saman asian, mut se ei mee läpi, ku ne sanoo sen erilaisel äänel tai erilaisil sanoil tai jollaa. Mut jos näytetään, et istu, ni se on kaikil se sama istu. (naurahtaa)

Tukiviittomien käyttöön liittyvät haasteet

Vastaajat toivat esille muutamia seikkoja tukiviittomien käyttöön liittyen, kuten 1) henkilökohtainen haaste tukiviittomien opetteluun ja käyttöön, 2) henkilökohtainen kynnys uskaltaa käyttää tukiviittomia ja 3) ajan riittämättömyys tukiviittomien opettelemiseen:

Ei. Et jollain voi olla se kynnys, et ne aattelee, et se on jotain niin ihmeellist etten mie osaa kuitenkaa. Mutkun ei se oo. Et ku vaa ottaa sen. Ku monet tukiviittomat on niin loogisii ja niin semmosii, että niit ei tarvi kauheest pinnistellä, et mitenköhän tää nyt on, et ku ottaa vaan käyttöön.

Siis se on se ajan riittämättömyys. Et mä ymmärrän sen, että meil on miljoona ja yks työvälinetä ja meidän velvollisuus on myös vapaa-ajalla päivittää omaa osaamistamme. Et se ei ole vain asia, joka toteutuu niinkun työajalla, se asioihin perehtyminen. Mut kertaikkiaan vaan se, että miten sie niinku oman aikasi arjessa käytät. Kuinka paljon sul on puhtii ja aikaa, energiaa omal vapaa-ajal alkaa opiskelemaan näitä.

Tukiviittomien käytön haitat lapsille

Kaikki haastateltavat (N=6) olivat yksimielisesti sitä mieltä, että tukiviittomien käyttämisestä ei ole mitään haittaa lapsille. Yksi (17 %) vastaaja toi kuitenkin esille myös sen, että pelkillä tukiviittomilla ei välttämättä selviä arjen haasteista yleisillä paikoilla:

Tietyst se on se, että jos sen lapsen niinku kielitaito ohjautuu sinne tukiviittomakielen puolelle, eikä lähäkään tukemaan sitä suomenkielen käyttöä, ni silloin tietysti se toiminta yhteiskunnassa voi olla haastavaa, jos sä lähet niinku tukiviittomat edellä tonne ruokakauppaan tai jonneki bussiin. Tai on joku semmonen asia ja häitä ja se ympäristö ei ymmärräkään sua.

9.4 Toiset teemahaastattelut

Haastattelujen taustatiedot

Toiset teemahaastattelut toteutettiin perjantaina 20.3. ja maanantaina 23.3.2015. Perjantaina 20.3. toteutetussa haastattelussa oli mukana kaksi työntekijää, sillä yksi oli estynyt tulemasta paikalle. Haastattelu kesti noin 25 minuuttia. Haastattelu toteutettiin samassa kahvihuoneessa kuin edelliselläkin kerralla, eikä häiriötekijöitä ollut paikalla. Istuimme toisiamme vastapäätä pöydän eri puolilla. Haastateltavat istuivat siten, että toinen oli meidän välissä pöydän päässä ja toinen haastateltava istui Johannan vieressä. Haastattelun äänittämiseen käytetyt puhelimet olivat keskellä pöytää.

Maanantaina 23.3. haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina kolmelle työntekijälle heidän toiveestaan. Ensimmäinen haastattelu toteutettiin henkilökunnan kahvihuoneessa, jossa istuimme samalla puolella pöytää vierekkäin ja haastateltava istui meitä vastapäätä. Kahvihuoneen ovi oli suljettu. Toinen haastattelu sijoittui lasten ryhmähuoneeseen, jossa istuimme haastateltavan kanssa lapsille suunnatun pyöreän pöydän ääressä tasaisin välein. Haastattelun aikana keittiötyöntekijä toi astioita tilaan, mutta tämä ei vaikuttanut haastattelutilanteeseen. Kolmas haastattelu toteutettiin samassa kahvihuoneessa, jossa toteutettiin ryhmähaastattelut. Tällä kertaa istuimme haastateltavan kanssa lapsille suunnatun pyöreän pöydän ääressä tasaisin välein. Haastattelun aikana tilassa oli muitakin työntekijöitä, jotka keskustelivat keskenään kauempana. Tämä häiritsi hieman haastateltavan keskittymistä haastatteluun. Haastattelut kestivät keskimäärin 13 minuuttia. Haastattelujen äänittämiseen käytetyt puhelimet oli sijoitettu kaikissa haastatteluissa keskelle pöytää. Loppuhaastatteluissa haastateltavia oli siis yhteensä viisi (=N).

Tukiviittomien käyttö ensimmäisen käyntikerran jälkeen

Vastaajista 40 % (n=2) oli käyttänyt tukiviittomia paljon, sillä he ovat käyttäneet niitä myös ennen ensimmäistä käyntiämme. Vastaajista 60 % (n=3) olivat lisänneet tukiviittomien käyttöä päivittäisessä arjessa:

Kyl se jotenki niinkun jäi niinku selkeesti elämään meidän ajatuksiin se. Se, ja sit myöskin se, että et niinku noinkin pienellä tollasella tulo, sisääntulolla voi, voi niinkun jättää jälkiä.

Vastaajat toivat esille, että he käyttivät tukiviittomia eniten seuraavanlaisissa tilanteissa: siirtymätilanteet, aamukokoontumiset, vessassa käynti, ruokailutilanteet ja pukeutumistilanteet. Yksi (20 %) vastaaja toi haastattelussa ilmi, että tukiviittomia tulee käytettyä enemmän silloin, kun tilanne on lapsiryhmän keskuudessa rauhallinen:

Syömisessä. Pukeutumises jonkin verran. Sitku siin on semmonen rauha, ni sillen käyttää (...) nää on ne varmaan ne.

Kaikki vastaajat (N=5) toivat ilmi, että lapset ovat suhtautuneet tukiviittomien käyttöön luonnollisesti. Vastaajien mukaan tukiviittomien käyttö on lasten silmissä lähes sama kuin uuden leikin tai lorun opettelu. Tarkastellessamme, käyttävätkö lapset tukiviittomia itsenäisesti, vastauksista ilmeni toisistaan eriäviä mielipiteitä. Kaksi (40 %) vastaajista oli sitä mieltä, että lapset eivät olleet käyttäneet tukiviittomia itsenäisesti. Toiset kaksi (40 %) vastaajaa olivat puolestaan huomanneet lasten käyttävän tukiviittomia esimerkiksi leikin yhteydessä. Yksi (20 %) vastaaja ei osannut sanoa, sillä hän oli työskennellyt toisessa lapsiryhmässä. Tukiviittomien käyttö koettiin positiivisena asiana ja tärkeänä kommunikoinnin tukemismuotona:

No se on niinku tärkeä tuki sille sanalliselle ohjeelle, et (...) tulee käytettyä aina sillai siin puheen yhteydes silloin, kun se luontevast siihen sopii.

Uudet keinot tukiviittomien opettamiseen

Kaksi (40 %) vastaajaa eivät olleet keksineet uusia tapoja tukiviittomien opettamiseen. Yksi (20 %) vastaaja toi jälleen ilmi, että oma malli ja sen kautta mallioppiminen on yksi oleellinen opetuskeino:

No varmaa se oma malli on se kaikist paras ja tärkein.

Kaksi (40 %) vastaajaa toivat ilmi, että heille oli jäänyt mieleen edellisessä haastattelussa idea tyylistä, jossa jokaisena arkipäivänä tai vain yhtenä päivänä viikossa opeteltaisiin yksi uusi tukiviittoma:

No mul jäi jotenki niinku elämää mielee se semmonen päivän tai viikon tukiviittoma. Et jotenki sellanen, että se materiaali olis niin valmiina, et se ryhtymisen kynnyks olis mahdollisimman alhanen.

Uudet havainnot tukiviittomien käytön hyödyistä

Vastaajat toivat ilmi seuraavanlaisia asioita: 1) viitottu sana painottuu, 2) puheen rytmi hidastuu, 3) puhe on selvempää ja lapsen on helpompi ymmärtää, mitä hänelle puhutaan, 4) tukiviittoma on hyvä muistituki, 5) tukiviittoma selkeyttää ja jäsentää tilanteita ja 6) tukiviittoma näyttää puheesta sen kaikkein oleellisimman (vain avainsanat viitotaan):

Voi olla, et se tämmöselle maahanmuuttajalapselle, jos se ei sanallisesti niin ole konkreettinen se sana. Ni sitä näyttää, ni se menee perille paremmin.

Uudet havainnot tukiviittomien käytön haasteista

Kaksi (40 %) vastaaja toi ilmi, että tukiviittomien käyttöön ei liity haasteita. Kyseisille vastaajille tukiviittomien käyttö päivittäin oli luonnollista, eivätkä he olleet huomanneet uusia haasteita. Yksi (20 %) vastaaja huomioi haasteeksi sen, että taito ja sanavarasto tukiviittomien käyttöön unohtuvat nopeasti, ellei niitä käytä. Kaksi (40 %) vastaajaa kertoi haasteena olevan myös sanaston puute, jonka kautta kynnyksensä käyttäjä tukiviittomia kasvaa:

Kyl niit pitää sillee jossaa (..) määräs ite osata ensin. Että olen joutunu sillee, et mul on se peruskurssi käyty, ni kaivoin sen esiin, sit joutuu kuitenkin aina siint vähä tarkastaa. Ku ei aina oo sitä ihmistä kuka osaa. Et sit sillee vähä ajatellu, että en ota vielä, kun en ole ihan varma.

Mahdollinen lisäkoulutus

Kukaan haastateltavista ei ollut käynyt edellisen tapaamisemme jälkeen tukiviittomiin liittyvässä lisäkoulutuksessa. Sen sijaan kolmella (60 %) vastaajalla oli herännyt mielenkiinto opetella tukiviittomia itsenäisesti enemmän. Yksi näistä vastaajista oli muun muassa etsinyt aikaisemmista koulutuksista saamansa materiaalin. Kaksi (40 %) vastaajaa toi ilmi, että he olivat olleet kiinnostuneita tukiviittomista jo pidemmän aikaa. Kaksi vastaajaa toi ilmi mielenkiintonsa ja halukkuutensa lisäkoulutukseen. He aikovat myös viedä tämän ajatuksen eteenpäin:

On. Joo, tää ois ihan semmonen konkreettinen, et mietitää ja ehdotetaa tätä, ku meil on niitä rahoja. Koulutusmäärärahoja, et mihin niit vois käyttää ni, ni, mm.

On, et sit ois hirveen kiva (...) kun meil oli sitä AAC-muskari koulutus oli. Et nyt huolis niinku. Tai itseasias sitä AAC-muskariiki huolis niinku kertauksena.

Aihealueet, joita haluttaisiin tutkittavan lisää

Yksi (20 %) vastaaja toivoi, että tunteisiin ja tunteiden ilmaisuun liittyviä tukiviittomia käytäisiin enemmän läpi. Toinen (20 %) vastaaja toivoi enemmän päivittäisiin toimintoihin liittyviä tukiviittomia, jotka kattaisivat muun muassa askartelutuokiot, lauluhetket ja leikkihetket. Kolmas (20 %) vastaaja oli kiinnostunut oppimaan muilta päiväkotien työntekijöiltä, jotka käyttävät tukiviittomia, minkälaisia käytäntöjä heillä on olemassa. Tämän kautta hän toivoi saavansa enemmän tietoa tukiviittomien käytöstä ja toi esille ajatuksen päiväkotityöntekijöiden keskinäisestä tiedonjakofoorumista. Kaksi (40 %) vastaajaa ei vastannut kysymykseen.

Mielipiteet opinnäytetyömme aiheesta

Kaikkien vastaajien (N=5) mielestä opinnäytetyömme aihe oli hyvä ja tärkeä. Opinnäytetyön toteutus koettiin hyväksi tavaksi tiedonkeruulle. Vastaajat kokivat mielekkäänä sen, että lapsille pidettiin kaksi opetustuokiota, joista toisella kerralla havainnoitiin lasten oppimista. Vastaajat kokivat kaksi haastattelukertaa myös positiivisena asiana, sillä siten tutkimuksesta tuli myös kattavampi:

Ja saatte vähän niinku sitä, tutkimuksellisest siit tulee vähä tämmöne (...) näkökulmaa saatte siihe. Joo, ja vähä syvempi ja parempi. Siin on vähä enemmän näit tukipisteit, mut tota, joo. Tosi hyvä.

Vastaajat antoivat toteutuksesta myös rakentavaa kritiikkiä. Yksi (20 %) vastaajista olisi toivonut opetustuokioiden sisältävän enemmän konkreettista leikkimistä, jolloin lapset olisivat olleet kenties paremmin mukana tuokioissa. Toinen (20 %) vastaaja oli sitä mieltä, että ensimmäisellä kerralla laittamamme tukiviittomakuvat olivat olleet jopa hieman häiritseviä, sillä ne olivat suunnanneet lasten huomion epäolennaisiin seikkoihin. Kyseisen vastaajan mielestä kuvat olivat sellaisia, joista lapset eivät hahmottaneet niiden tarkoitusta:

– – Et noi viittomakuvat sinällään, ni ne on jossai kohin ollu ehkä jopa vähä häiritsevii, et ne niinku suuntaa huomioo semmosee epäolennaisee, koska ne kuvat on semmosii, mistä lapset ei oikeest hahmota, mitä ne tarkottaa. Ja sit niinku vessakäynnilläki ne jää niit kuvii, vaik et, mikä tää on ja mikä tää on ja mikä tää on, ja sit se asia, mitä varten siel vessas ollaa, ni se ei niinku sit vaa tapahu. Et siel vessas esimerkiks nyt palvelee paremmin semmonen kuva, mis näytetää niinku konkreettisesti se, et mennää pöntölle ja pestää kädet – –.

Kyseinen vastaaja kuitenkin koki, että kuvat olivat aikuisille hyvä muistituki. Vain yksi (20 %) vastaaja oli kokenut osallistumisen hieman hankalana meistä johtumattomista syistä. Yleisesti ottaen vastaajat olivat muuten kokeneet tutkimukseen osallistumisen miellyttävänä ja mielenkiintoisena:

Ei, ihan kiva, ihan minust semmonen miellyttävä päästä katso maa, miten työ teette, mitä työ teette. Niin, sehän on vaan rikkaus meille päiväkodeillekii. (...) Hyöty, siithän on hyöty. Et hyvä ku kävitte.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

10.1 Havainnointi

Opetustuokioihimme osallistui yhteensä 15 lasta. Näistä lapsista 12 oli mukana molemmilla kerroilla ja kolme lasta oli mukana vain joko ensimmäisessä tai toisessa tuokiossa. Lapset olivat iältään 4–5-vuotiaita. Havainnointi toteutettiin siis kahdessa eri lapsiryhmässä (noin seitsemän lasta ryhmässä) kahtena eri kertana. Ensimmäisillä kerroilla lapsille opetettiin ikään kuin leikin, tarinan ja lorun kautta arjessa käytettäviä tukiviittomia ja toisilla kerroilla kävimme samoja tukiviittomia läpi edellä mainituin keinoin. Muutoksena kuitenkin se, että lapsia osallistettiin enemmän tuokion kulkuun siten, että he saivat näyttää, kuinka viitotaan esimerkiksi maito.

Ensimmäisessä ryhmässä opetustuokioiden välillä oli 11 arkipäivää, kun taas toisessa ryhmässä tuokioiden väliin jäi yhdeksän arkipäivää. Huomasimme kuitenkin, että toisessa ryhmässä lapset olivat oppineet paremmin opettamaamme tukiviittomia ja he olivat yleisesti ottaen molemmilla opetuskerroilla innokkaammin mukana. Molemmat ryhmät olivat käyneet työntekijöiden johdolla opettamaamme lorua läpi, ja se oli huomattavissa siten, että molempien ryhmien lapset osasivat lorun lähes ulkoa. Kuitenkin toisen ryhmän lasten innostus huokui heidän tavastaan keksiä uudenlaisia tapoja käydä lorua läpi, esimerkiksi kuiskaamalla ja äänettömästi suuta aukoen.

Eri tukiviittomista lasten mieleen olivat selvästi jääneet ne, joiden viittomat näyttivät hauskoilta ja joita toistettiin usein esimerkiksi lorun tai tarinan yhteydessä. Näitä tukiviittomia olivat muun muassa *maito*, *kengät*, *hattu*, *takki*, *syödä*, *juoda*, *puuro* ja *leipä*. Tukiviittomakuvia, joita laitoimme ensimmäisten opetustuokioiden aikana, oli liikaa. Tämä oli havaittavissa siinä vaiheessa, kun olimme viemässä tukiviittomakuvia lasten kanssa omille paikoilleen. Lapset

jaksoivat keskittyä vain hetken toiminnan seuraamiseen ja silloin, kun huomasimme lasten keskittymisen herpaantuvan, oli meillä vielä melko suuri määrä tukiviittomakuvakortteja laittamatta. Joukossa oli myös muutama epäoleellinen tukiviittomakuva, jotka päätimme jättää pois. Toiselle käyntikerralla havaitsimme, että laitettut tukiviittomakuvat olivat edelleen molemmissa ryhmissä lähestulkoon samoilla paikoilla. Olimme pyytäneet ensimmäisen ryhmän työntekijää laittamaan ruokailuun liittyvät tukiviittomakuvat hänen mielestään sopivaan paikkaan. Emme kuitenkaan löytäneet kyseisiä tukiviittomakuvia. Emme myöskään havainneet käyntiemme aikana, käyttivätkö kummankaan ryhmän työntekijät tukiviittomia lasten kanssa esimerkiksi pukeutumistilanteissa.

Vaikka ensimmäisessä lapsiryhmässä osalla työntekijöistä oli ennestään suurempi osaaminen tukiviittomien käyttöön, niin mielestämme toisen lapsiryhmän lapset olivat oppineet ja sisäistäneet paremmin opettamamme tukiviittomat. Tämän ryhmän lapset olivat konkreettisesti osanneet yhdistää tukiviittomat arjen tilanteisiin, esimerkiksi pyytäessään ruokailutilanteessa työntekijältä lisää maitoa. Tällaista toimintaa emme kuitenkaan ensimmäisessä lapsiryhmässä havainneet, eivätkä työntekijät tuoneet vastaavanlaista tilannetta ilmi. Molempien ryhmien lapset olivat lähes saman ikäisiä, joten ikäero ei ollut vaikuttava tekijä vertaillessamme lasten oppimista.

Ensimmäisessä ryhmässä työntekijä oli läsnä molemmissa opetustuokioissa. Pohdimme, oliko hänen läsnäolollaan vaikutusta lasten levottomaan olemukseen ja siihen, että jotkut lapset olivat ujoja, eivätkä he esimerkiksi uskaltaneet kertoa nimeään tai ikäänsä. Toisessa ryhmässä opetustuokioissa ei ollut mukana yhtäkään ryhmän työntekijää. Kyseiset lapset olivat kuitenkin rauhallisempia ja kiinnostuneempia. Pohdimme kahden lapsiryhmän toisistaan eroavaa käytöstä siitä näkökulmasta, vaikuttiko vieraskoreus lasten käyttäytymiseen. Mikäli tuttua aikuista ei olisikaan ollut ensimmäisen ryhmän mukana, olisivatko lapset olleet rauhallisempia ja kiinnittäneet meihin sekä opettamamme asiaan enemmän huomiota?

10.2 Teemahaastattelu

Haastattelimme kuutta päiväkodin työntekijää, joista kaksi olivat koulutukseltaan lastentarhanopettajia (yliopistosta valmistunut kasvatustieteen kandidaatti ja sosionomi) ja neljä olivat lastenhoitajia (vanhanaikainen lastenhoitaja, oppisopimuskoulutettu lastenhoitaja, päivähoitaja ja lastenohjaaja, jolla oli myös

lähihoitajan koulutus). Haastateltavat olivat työskennelleet alalla vaihtelevasti, 16 vuodesta 35 vuoteen. Lähtötiedoiltaan yksi haastateltava käytti tukiviittomia paljon päiväkodin arjessa, kolme haastateltavaa käytti niitä vaihtelevasti ja kaksi haastateltavaa käytti tukiviittomia vain vähän. Kuitenkin toisessa haastattelussa ilmeni, että kaksi haastateltavista oli käyttänyt tukiviittomia paljon ja kolme oli lisännyt omaa tukiviittomien käyttöään päivittäisessä päiväkotiarjessa, sillä heillä oli herännyt mielenkiinto tukiviittomia kohtaan. Pohdimme, loiko tieto toisesta käyntikerrasta paineita henkilökunnalle tukiviittomien opettelemiseen vai saavutimmeko erään tavoitteemme siten, että henkilökunta kiinnostui oppinnäytetyöprosessimme aikana tukiviittomien käytöstä.

Kaikki haastateltavat olivat olleet mukana päiväkotiyksikön koulutusmäärärahoilla järjestetyssä AAC-koulutuksessa viime vuoden joulukuussa. Lisäksi muutamat työntekijät olivat kouluttautuneet tukiviittomien käyttöön esimerkiksi toisen koulutuksen yhteydessä tai erilaisilla kursseilla. Henkilökohtaisessa elämässä työntekijät käyttivät tukiviittomia taitojensa mukaisesti. Haastateltavista viisi (83 %) koki tarvitsevansa tukiviittomien käyttöön liittyvää lisäkoulutusta. Osa haastateltavista aikookin esittää toiveensa lisäkoulutuksesta, joka mahdollisesti kustannettaisiin päiväkotiyksikön koulutusmäärärahoista.

Kaikki haastateltavat toivat ilmi, että he käyttivät enemmän tai vähemmän tukiviittomia työskennellessään päiväkodin lapsiryhmässä. Tukiviittomia käytettiin omien taitojen mukaisesti vaihtelevassa määrin. Tämän lisäksi työntekijät kertoivat käyttävänsä myös itse keksittyjä ja työssä hioutuneita viittomia apunaan oman kehonkielensä lisäksi. Tyypillisiä tilanteita tukiviittomien käytölle olivat esimerkiksi aamupiiri-, ruokailu-, ulkoilu-, vessa-, leikki-, pukeutumis-, riisumis- ja siirtymätilanteet. Myös Huuhtanen ja Harju (2012, 119–120) tuovat kyseiset arkitilanteet esille käsitellessään tilanteita, jolloin tukiviittomia olisi hyvä käyttää. Haastateltavat kertoivat käyttäneensä tukiviittomia erityisesti tilanteissa, joissa lapsiryhmä oli rauhallinen. Jäimme pohtimaan, voisiko tukiviittomia käyttää myös lapsiryhmän rauhoittamiseen. Tukiviittomien käyttäminen lapsiryhmän rauhoittamiseen saattaisi onnistua kokeneemmilta tukiviittomien käyttäjiltä. Sen sijaan työntekijät, joille tukiviittomien käyttö ei ole vielä yhtä luontevaa, tarvitsevat kenties rauhallisemman tilanteen, jotta he voivat ottaa tukiviittomia käyttöön työskennellessään lapsiryhmässä.

Haastateltavien mukaan lapset kokivat tukiviittomien käytön luonnollisena, positiivisena ja hauskana tapana toimia sekä leikkiä. Tämä edesauttaa lasten innostumista tukiviittomiin ja niiden matkimiseen sekä sitä kautta mallioppimiseen. Leikkien ja lorujen lisäksi mallioppiminen koettiin hyväksi tavaksi opettaa tukiviittomia lapsille. Ensimmäisen lapsiryhmän työntekijät eivät olleet havainneet opetustuokioiden välisenä aikana lasten käyttävän tukiviittomia itsenäisesti. Sen sijaan toisen ryhmän lapset olivat käyttäneet tukiviittomia itsenäisesti esimerkiksi leikin yhteydessä. Heikan ym. (2009, 25) mukaan lapsi prosessoi oppimiaan asioita omaehtoisen leikin kautta. Heidän mukaansa lapsen leikkiä havainnoimalla saadaan selville, kuinka lapsi on oppinut opetetut asiat ja kuinka hän suhtautuu niihin.

Haastateltavat huomasivat tukiviittomien käytön tuovan seuraavanlaisia hyötyjä: 1) aikuisen puhe menee paremmin perille, sillä puheen rytmi hidastuu ja puhe on selvempää (ks. myös Huuhtanen 2012a, 28), 2) viitottu sana painottuu, 3) lapsen ääni saadaan kuuluville puheen tuottamisen vaikeuksista huolimatta, 4) tukiviittoma on kaikille sama ja se selkeyttää ymmärtämistä, 5) tukiviittoman avulla lapsi ymmärtää, osaa ja muistaa paremmin sekä 6) lapsi tulee ymmärretyksi jollain tavalla. Lisäksi korostettiin, että lapsella on oikeus ymmärtää, mitä ympärillä tapahtuu ja työntekijällä on velvollisuus auttaa lasta. Tukiviittomat koettiin myös tärkeänä kommunikoinnin tukemismuotona, sillä se selkeyttää ja jäsentää tilanteita sekä näyttää puheesta sen kaikkein oleellimmän. Siiskonen ym. (2004, 177) tuovat samankaltaisia ajatuksia ilmi, sillä heidän mukaansa tukiviittomat auttavat lasta ilmaisemaan itseään eritavoin ja ne auttavat ymmärtämään paremmin, mitä hänen ympärillään tapahtuu.

Tukiviittomien käytön haasteiksi lueteltiin muun muassa henkilökohtaiset haasteet, tukiviittomiin liittyvän sanavaraston vähäisyys, kynnys rohkaistua käyttämään tukiviittomia ja ajan riittämättömyys tukiviittomien opettelemiselle. Haastateltavat kokivat haasteeksi myös sen, että taito ja sanavarasto tukiviittomien käyttöön unohtuvat nopeasti, ellei niitä käytä. Huuhtasen (2012b, 23) mukaan on aivan ymmärrettävää, että henkilökunta saattaa kokea tukiviittomien käytön pelottavana ja kuormittavana jo ennestään suuren työmäärän lisäksi. Huuhtanen (2012a, 29) tuo lisäksi ilmi, että tukiviittomia on haastavaa opettaa vain kirjoista, sillä viittomat perustuvat liikkeeseen ja niiden havainnollistaminen pelkillä kuvilla on vaikeaa. Tämän vuoksi lähes kaikki haastateltavat kokivat tarpeelliseksi saada lisäkoulutusta.

Haastateltavat kokivat, että päävastuu tukiviittomien opettamisesta lapsille voi olla seuraavilla henkilöillä: eniten taitoa omaavalla työntekijällä, viittomakielen tulkilla tai puheterapeutilla, lastentarhanopettajalla tai koko ryhmän työntekijöillä. Haastateltavat kuitenkin kokivat, että opeteltujen asioiden tuominen käytäntöön on kaikkien ryhmän työntekijöiden vastuulla. He, jotka eivät kyseisellä hetkellä osaa, opettelevat. Olemme haastateltavien kanssa samaa mieltä siitä, että vastuu tukiviittomien käytöstä ja opettamisesta kuuluu kaikille lapsiryhmän työntekijöille. Eniten taitoa omaava jakaisi osaamistaan muille, jotta koko työyhteisön olisi mahdollista hyödyntää tukiviittomia arjen tilanteissa. Tukiviittomien käytöstä ei koettu olevan mitään haittaa lapsille. Eräs haastateltava toi kuitenkin ilmi ajatuksen, ettei pelkkien tukiviittomien avulla voi välttämättä selvitä arjen haasteista yleisillä paikoilla. Huuhtasen mukaan joissain tapauksissa viittomien käytön on havaittu hidastavan tai estävän puheen kehitystä ja tämän takia normaalisti kuulevien lasten on ollut parempi välttää viittomien käyttöä. On kuitenkin kokemuksia ja monia tutkimuksia, jotka kumoavat nämä väitteet tukiviittomien käyttöä vastaan. (Huuhtanen 2012a, 28.)

Haastateltavat kokivat opinnäytetyömme aiheen olevan hyvä ja tärkeä sekä sen toteutus koettiin hyväksi tiedonkeruutavaksi. Kaksi opetustuokiota ja haastattelukertaa nähtiin positiivisena asiana, sillä se mahdollistaa sekä syvemmän, että paremman tutkimuksen. Haastateltavat toivat ilmi myös parannusehdotuksia, kuten esimerkiksi sen, että olisimme voineet lisätä opetustuokioiden sisältöön enemmän leikkimistä. Muutamat työntekijät kokivat tukiviittomakuvat jopa hieman häiritsevinä, sillä ne olivat suunnanneet lasten huomion epäolennaisiin seikkoihin. Tukiviittomakuvat koettiin kuitenkin hyväksi muistitueksi työntekijöille. Myös Huuhtanen (2012a, 29) tuo ilmi, että tukiviittomakuvat voivat toimia muistin tukena ja ne toimivat myös muistutuksena viittomien käytöstä. Yleisesti ottaen haastateltavat kokivat osallistumisensa opinnäytetyöhömme miellyttävänä ja mielenkiintoisena.

11 TULOSTEN VERTAILU AIEMPIIN TUTKIMUKSIIN

11.1 Amk-opinnäytetyöt

Vertaillessamme Jenni Allénin ja Leena Hagströmin (2013) sekä Laura Kotikankaan (2008) opinnäytetöiden tuloksia omiimme löysimme sieltä paljon yhtäläisyyksiä. Allén ja Hagström sekä Kotikangas olivat myös havainneet tutkimuksessaan, että tukiviittomien käyttö päiväkodissa on hyvin rutinoitunut tiet-

tyihin arjen tilanteisiin, kuten aamupiiriin, ruokailu-, pukeutumis-, siirtymä- ja vessatilanteisiin. Samoin kuin omassa työssämme, myös Allén ja Hagström olivat tehneet havainnon siitä, että tukiviittomia käytettäessä puhe muuttuu rauhallisemmaksi, ohjeiden antaminen on selkeämpää ja näin ollen tukiviittomat helpottavat kommunikointia, sekä ne toimivat muistitukena.

Myös Allénin ja Hagströmin (2013) tutkimukseen osallistuneet päiväkodin työntekijät olivat sitä mieltä, että heillä ei ollut tarvittavaa osaamista, jotta he voisivat käyttää tukiviittomia apuna monipuolisesti arjen eri tilanteissa. Molempien opinnäytetöistä käy ilmi, että taito tukiviittomien käytölle unohtuu ja ruostuu helposti, mikäli niitä ei käytä säännöllisesti päivittäisessä arjessa. Allénin ja Hagströmin, Kotikankaan (2008) sekä meidän opinnäytetöissämme oli yhtenäistä myös se, että suurin osa päiväkotien työntekijöistä olisi valmis osallistumaan tukiviittomiin liittyvään koulutukseen, mikäli sellaista tarjottaisiin.

Allén ja Hagström (2013) olivat opinnäytetyönsä tuloksissa tuoneet ilmi, että tarkastelunsa kohteena olevissa päiväkodeissa tukiviittomia käytetään pääsääntöisesti vain niiden lasten kanssa, jotka tarvitsevat niitä kommunikointinsa tukemiseen. Tämä ei suoranaisesti ilmennyt meidän opinnäytetyömme tuloksissa, sillä haastatteluissa kävi ilmi, että päiväkodin työntekijät käyttävät tukiviittomia mahdollisimman kokonaisvaltaisesti koko lapsiryhmän kanssa. Kotikankaan (2008) opinnäytetyön tuloksissa kävi ilmi, että vastanneista 17 päiväkodin työntekijöistä vain kaksi käyttivät tukiviittomia. Omassa tutkimuksessamme puolestaan kaikki kuusi haastatteluissa mukana olevista työntekijöistä käytti enemmän tai vähemmän tukiviittomia.

11.2 Pro gradu -tutkielmat

Myös Tiina Linjama (2010) oli omassa pro gradu -tutkielmansa tuloksissa tuonut ilmi paljon samoja huomioita tukiviittomien hyödyistä, kuin mitä edellä olevissa opinnäytetöissä on tuotu ilmi. Lisäksi Linjaman tutkimuksessa käy ilmi, että tukiviittomat helpottavat sanojen oppimista, edistävät lapsen sanaston kasvua sekä tekevät puheesta selkeämpää ja ymmärrettävämpää. Tämä puheen selkeyden ja ymmärrettävyyden lisääntyminen käy ilmi myös meidän opinnäytetyömme tuloksista. Sirkku Hildén ja Hannele Merikoski (2006) sekä Tiina Linjama ovat tuoneet pro gradu -tutkielmiensa teoriaosuuksissa ja tuloksissa ilmi, että tukiviittomia voidaan käyttää myös normaalisti kuulevien lasten kanssa. On huomattu, että tukiviittomien käyttö ei estä tai hidasta puheen ja

kielen normaalia kehitystä vaan voi jopa edistää sitä. Tämä tulee esille myös oman opinnäytetyömme teoria- ja tulos-osioissa.

Linjaman (2010) pro gradu -tutkielmassa käy ilmi, että lapset ovat kiinnostuneita tukiviittomien käytöstä ja suhtautuvat niihin positiivisesti. Täten lapsia on helppo innostaa niiden käyttämiseen esimerkiksi lorujen, laulujen, leikkien ja pelien kautta. Hän tuo tuloksissaan myös esille, että tukiviittomien käyttö tulisi sitoa arjen toimintaan, kuten esimerkiksi pukeutumiseen ja siirtymätilanteisiin. Tämä on perusteltu tilanteiden toistumisella. Myös Hildén ja Merikoski (2006) tuovat pro gradu -tutkielmassaan ilmi, että päiväkotien työntekijät käyttivät tukiviittomia lähinnä aamupiirituokioissa sekä ruokailu- ja pukeutumistilanteissa. Kyseiset tulokset käyvät ilmi myös omasta opinnäytetyöstämme.

Linjama (2010) toi pro gradu -tutkielmassaan esille, että tukiviittomien käytössä voi olla myös joitakin haasteita. Näitä olivat esimerkiksi se, että viittoma häviää hetkessä, kun taas kuva on pysyvä. Haasteeksi osoittautui myös viittomien opettelu ja muistaminen. Myös omassa opinnäytetyössämme käy ilmi, että taito tukiviittomien käyttämiseen ruostuu helposti. Tutkimuksessamme tuli myös ilmi, että tukiviittomakuvat ovat muistituki aikuisille, mutta saattavat olla lapsille hieman vaikeasti ymmärrettäviä ja harhaanjohtavia. Hildénin ja Merikosken (2006) tutkielman tuloksissa työntekijät perustelivat tukiviittomien vähäistä käyttöä sillä, että he kokivat niiden käytön hankalaksi. Opinnäytetyössämme käy puolestaan ilmi, että osa päiväkodin henkilökunnasta käytti tukiviittomia vähäisesti, sillä he kokivat että heillä ei ollut tarvittavaa osaamista.

12 POHDINTA

12.1 Opetustuokioiden

Meidän olisi kannattanut käyttää tukiviittomia lapsiryhmän ohjeistamisessa, esimerkiksi *kuuntele, hiljaa, istu ja hyvä*. Emme huomioineet kyseisiä tukiviittomia ollenkaan tuokiota suunnitellessamme, sillä alkuajatuksemme oli, että työntekijät auttavat meitä lapsiryhmän hallitsemisessa, jotta meillä olisi ollut mahdollisuus keskittyä tuokion toteutukseen ja havainnointiin. Koimme myös hankaluutena tukiviittomakuvien suuren määrän, joten karsimme muutaman kuvan pois ennen toisen ryhmän ensimmäistä opetustuokiota. Alkuperäisen suunnitelman mukaan meidän oli tarkoitus kuvien paikoilleen viemisen jälkeen

koota lapsiryhmä kasaan ja päättää tuokio yhteiseen loruun, joka oli käyty läpi jo tuokion alussa, mutta tämä ei toteutunut ensimmäisessä ryhmässä.

Huomasimme, että joidenkin lasten oli haastavaa tehdä viittomia mallistamme. Lapsilta luonnistuivat kuitenkin melko hyvin esimerkiksi seuraavat viittomat: *maito, kengät, takki, pipo, leipä* ja *voi*. Olimme iloisesti yllättyneitä siitä, kuinka hienosti lapset muistivat edellisellä kerralla opettamiamme tukiviittomia. Huomasimme, että omalla innostuneella asenteellamme oli positiivinen vaikutus siihen, miten lapset ottivat meidät ja opettamamme tukiviittomat vastaan. Lasten innostuneisuus ja oppiminen tukiviittomiin vahvisti ajatustamme siitä, että opinnäytetyöprosessillamme on ollut merkitystä ja lapset ovat oppineet uuden keinon ilmaista itseään.

12.2 Teemahaastattelut

Alkuhaastattelut, torstai 5.3. ja perjantai 6.3.2015

Olimme antaneet haastateltaville ennakoon haastattelussa käytettävät teema-alueet. Emme huomanneet, että niiden etukäteen antamisesta olisi ollut merkittävää vaikutusta haastattelujen vastauksissa. Huomioimme kuitenkin, että kaikki vastaajat osasivat heti kertoa oman koulutustaustansa ja työhistoriansa. Annoimme haastattelujen yhteydessä henkilökunnalle ohjeistuksen pitämästämme tuokiosta ja siihen liittyvät tukiviittomakuvat. Neuvoimme henkilökuntaa käyttämään niitä apuna lasten kanssa toimimisessa.

Jokaisen haastattelun alussa kerroimme tallentamisesta ja siitä, ettei heitä voida tunnistaa valmiista opinnäytetyöstämme. Pyrimme luomaan rauhallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin mielestämme tässä onnistuen, sillä haastattelutilanteet olivat miellyttäviä, eikä haastateltavista juurikaan huomannut sen suurempaa jännitystä. Kerroimme myös haastattelujen alussa lyhyesti opinnäytetyön tarkoituksesta ja sen, että tulemme tekemään toisen haastattelun noin kolmen viikon kuluttua. Mielestämme työnjakomme oli hyvä ja täydensimme toisiamme haastattelujen edetessä. Ajatuksenamme oli esittää vuorotellen kysymyksiä soveltaen haastattelurunkoamme haasteltavien antamiin vastauksiin. Haastattelurunkomme oli mielestämme toimiva, vaikkakin jotkut kysymykset jäivät esittämättä joissakin haastatteluissa. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut lopputulokseen, sillä kyseessä olivat täydentävät kysymykset, joihin haastateltavat toivat vastauksen jonkin muun kysymyksen yhteydessä.

Loppuhaastattelut, perjantai 20.3. ja maanantai 23.3.2015

Vaikka olimme antaneet haastattelukysymykset etukäteen haastateltaville, emme edelleenkään huomanneet sen vaikuttavan juuri mitenkään haastattelun kulkuun, sillä joidenkin tiettyjen teemojen kohdalla vastaajat aloittivat sanomalla: *vaikea kysymys*. Yleisesti ottaen haastattelut menivät jouhevasti ja ilmapiiri oli rennompia kuin ensimmäisissä haastattelutilanteissa. Ennen haastatteluja kerroimme uudelleen niiden tallentamisesta ja siitä, kuinka tallenteet tuhoetaan opinnäytetyön valmistuttua. Lisäksi muistutimme, että haastateltavat muutetaan tunnistamattomiksi opinnäytetyössä.

Yhteistyömme oli tälläkin kertaa saumatonta. Esitimme haastateltaville kysymyksiä jälleen kerran vuorotellen täydentäen toinen toistamme. Sovelsimme haastattelurunkoa haastattelutilanteiden edetessä aina vastausten mukaan niin, että käsiteltävä teema käytiin kokonaisuudessaan läpi siten, että haastattelu eteni kuitenkin loogisesti. Mielestämme onnistuimme ylläpitämään aikaisemmin luomaamme luottamuksellista ilmapiiriä haastattelujen aikana. Tämä näkyi muun muassa siten, että aika ajoin keskustelu ajautui sivuraiteille ja jopa henkilökohtaisiin asioihin, jotka eivät liittyneet kuitenkaan tutkimukseemme.

12.3 Menetelmät

12.3.1 Teemahaastattelu

Käytimme opinnäytetyössä toisena menetelmänä teemahaastattelua, joka oli alun perin tarkoitus toteuttaa ryhmähaastatteluna. Olosuhteiden pakosta puolet teemahaastatteluista jouduttiin kuitenkin toteuttamaan yksilöhaastatteluina. Haastateltavia oli alkuhaastatteluissa kuusi ja loppuhaastatteluissa viisi. Mielestämme haastateltavien määrä oli sopiva, sillä saadusta aineistosta pystyi tekemään johtopäätöksiä. Haastateltavat valikoituivat satunnaisesti, sillä halusimme tutkimukseemme kaksi eri lapsiryhmää ja luontevasti haastateltaviksi valikoituivat kyseisten lapsiryhmien kaikki työntekijät.

Ryhmähaastattelutilanne oli tavallaan kuin yksilöhaastattelu, jossa oli muutama muu työntekijä mukana. Tämän vuoksi emme kokeneet hankalana toteuttaa muutamia haastatteluja yksilöhaastatteluina. Lähes jokaisessa yksilöhaastatteluissa haastateltavat antoivat hyvin kattavan ja laaja-alaisen vastauksen jokaiseen teemaan. Olisimme voineet pyrkiä kaikissa haastatteluissa samaan tarkkuuteen, sillä ryhmähaastatteluissa joku vastaajista saattoi antaa

kattavan vastauksen, johon muut saattoivat yhtyä. Huomasimme jo haastattelutilanteissa, että muutamat teemat olivat epäoleellisia, kuten *Koetko, että sinulla on valmiuksia käyttää tukiviittomia?* ja *Kuka on mielestäsi päävastuussa tukiviittomien opetuksesta lapsille?* sillä haastateltavat vastasivat kysymyksiin joko muiden teemojen kohdalla tai sitten niistä saatu informaatio ei ollut tarpeellista opinnäytetyömme aihetta ajatellen. Haastattelurunkomme pohjautui teoriataustaan ja luovaan ideointiin, mutta vielä syvällisempi kirjallisuuskatsaus olisi saattanut selkiyttää haastattelukysymysten pohdintaa.

Vaikka haastattelut olivat teemahaastatteluiksi melko lyhyitä (noin 20 minuuttia), koimme, että kyseinen menetelmä oli hyvä valinta, sillä halusimme tietää henkilökunnan subjektiivisia kokemuksia tukiviittomien käyttöön liittyen. Olimme voineet valita myös esimerkiksi kyselytutkimuksen, jolloin olisi ollut mahdollista tutkia laajempaa joukkoa, mutta tämä ei olisi ajanut opinnäytetyömme tavoitetta (ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 35–36). Kyselytutkimuksella olisimme voineet kenties saada laaja-alaisesti tietoa eri päiväkotien työntekijöiden osaamisesta tukiviittomiin liittyen. Teemahaastattelussa etunamme oli se, että pystyimme tarvittaessa tarkentamaan esittämiämme kysymyksiä. Haastattelu antoi myös mahdollisuuden saada monipuolista ja syvällisempää tietoa verrattuna kyselytutkimukseen. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 34–36.)

Vaikka haastattelu menetelmänä on hyvä, voidaan sen haittana pitää vaativuutta. Haastattelu vaatii haastattelijalta taitoa ja kokemusta, joten tehtävään olisi hyvä kouluttautua. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 36, 68–69.) Mikäli esihaastatteluja ei laskettu, kyseessä olivat ensimmäiset haastattelumme. Emme olleet käyneet minkäänlaisia haastattelukoulutuksia, eikä meillä ollut juurikaan käytännön kokemusta haastattelutilanteista. Olimme kuitenkin työstäneet yhdessä haastattelurunkoa ja sisäistäneet sen samalla tavalla, joka lisäsi varmuuttamme sekä uskoa omiin kykyihimme (ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 184). Mielestämme onnistuimme herättämään luottamusta haastateltavissa, sillä haastattelutilanteet olivat luontevia, eivätkä haastateltavat juurikaan jännittäneet tilannetta (ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 68–69).

Haastattelutilanteissa pyrittiin minimoimaan ulkoiset häiriötekijät siten, että läsnä olivat ainoastaan haastattelijat ja haastateltavat. Kaikissa haastatteluissa tämä ei toteutunut, sillä yhden yksilöhaastattelun aikana keittiötyöntekijä toi tilaan astioita ja toisen yksilöhaastattelun aikana samassa huoneessa oli mui-

ta työntekijöitä. Kaikissa haastatteluissa käytettiin samoja tallennusvälineitä ja niiden toimivuus varmistettiin jokaisella käyttökerralla. Nauhoitettujen haastattelujen äänenlaatu oli selkeä. Yhtenä haastattelun laadun piirteenä voidaan pitää teknisen välineistön toimivuutta (Hirsjärvi & Hurme 2010, 184). Kirjoitimme haastattelujen jälkeen haastattelupäiväkirjaa, johon merkkasimme huomioita muun muassa haastattelujen ympäristöstä sekä omasta työskentelystä. Tämä kehitti meitä haastattelijoina saamamme haastattelukokemusten lisäksi, sekä voidaan katsoa, että haastattelupäiväkirjan kirjoittaminen parantaa haastatteluaineiston laatua. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 184.)

Haastattelut litteroitiin viikon sisällä haastattelutilanteista, sillä on suositeltavaa litteroida aineisto mahdollisimman pian (ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 185). Sovimme ennalta, että Jenna litteroi ensimmäisen ryhmän alku- ja loppuhaastattelut ja Johanna litteroi toisen ryhmän haastattelut. Aineiston käsittelyvaiheessa luimme litteroidut tekstit useaan kertaan läpi lyhyessä ajassa, jonka jälkeen teemoitimme ne yhtenevällä tavalla pohjautuen haastattelurunkoomme. Lopulta kokosimme yhdessä kaikkien haastateltavien vastaukset jokaisen teeman alle. Pyrimme ottamaan monipuolisesti esille haastateltavien näkökulmia kirjoittaessamme tuloksia, jotta pystyimme tuomaan esille sen, mihin tekemämme johtopäätökset pohjautuvat.

12.3.2 Havainnointi

Mielestämme havainnointi oli hyvä menetelmä saada tietoa siitä, kuinka lapset oppivat opetettavia tukiviittomia. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 38) mukaan havainnointi menetelmänä on vaativa ja edellyttää koulutusta. Emme kuitenkaan käyneet missään koulutuksissa, ja aiheeseen perehtyminen olisi ollut näin jälkeenpäin mietittynä kannattavampaa, jotta olisimme osanneet käyttää kyseistä menetelmää parhaalla mahdollisella tavalla. Tällä tarkoitamme sitä, että perehtymällä tarkemmin havainnointiin menetelmänä, olisimme kenties osanneet kiinnittää paremmin huomiota myös pieniin ja kenties turhilta tuntuviin seikkoihin, jotta saamamme aineisto olisi ollut kattavampaa ja yksityiskohteisempaa. Kirjasimme havainnointikertojen jälkeen heti muistiinpanoja tilanteesta, jotka kirjoitimme puhtaaksi viikon sisällä. Tällöin havainnoitavat tilanteet olivat vielä tuoreessa muistissa. Koko prosessin ajan Jenna säilytti muistiinpanoja, eivätkä ne missään vaiheessa joutuneet ulkopuolisen käsiin (ks. Vilka 2007, 62).

Olisimme voineet valita pidemmän aikavälin opetustuokioiden välille, sillä ensimmäisen ryhmän opetustuokioiden välillä oli 11 arkipäivää ja toisen ryhmän opetustuokioiden välillä oli yhdeksän arkipäivää. Kyseisenä ajankohtana muutamit lapsiryhmien työntekijät olivat sairaslomalla ja heidän tilallaan oli sijaisia. Mikäli aikaväli olisi ollut pidempi ja lapsiryhmien työntekijät olisivat olleet paikalla, on mahdollista, että lapset olisivat oppineet vielä paremmin arjessa käytettäviä tukiviittomia. Tuokioiden suunnitteluvaiheessa olisimme voineet lisätä leikin määrää, joka olisi kenties mahdollistanut sen, että lapset olisivat olleet innokkaammin mukana. Olisimme voineet vähentää myös tukiviittomakuvien määrää tai jättää ne kokonaan pois, sillä saimme eräältä työntekijältä palautetta, että kyseiset kuvat olivat olleet häiritseviä, sillä lapset eivät ymmärtäneet niitä. Tukiviittomakuvat olivat puolestaan hyvä muistituki työntekijöille.

12.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuus perustuu reliaabeliuteen eli luotettavuuteen ja validiteetin eli pätevyteen. Reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata sitä, mitä oli tarkoitus mitata. Reliaabelius ja validius ovat käsitteinä käytössä enemmän kvantitatiivisissa eli määrällisissä tutkimuksissa. (Hirsjärvi ym. 2010, 231–232; Hirsjärvi & Hurme 2010, 186; Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.) Reliaabelius ja validius eivät suoranaisesti toimi opinnäytetyömme luotettavuuden ja pätevyyden mittauksessa, sillä toteuttamamme havainnointi- ja teemahaastattelutilanteet ovat ainutlaatuisia. On mahdollista, että joku toinen tutkija voi saada eri tuloksen, sillä ihmisten käsitykset voivat vaihdella samasta asiasta lyhyelläkin aikavälillä. Tämä ei kuitenkaan merkitse menetelmän heikkoutta, vaan se on seurausta muuttuneista tilanteista. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 186, 189.)

Tehdyssä tutkimuksessamme luotettavuuden ja pätevyyden arviointi perustuu muun muassa teemahaastattelulomakkeen, opinnäytetyön eri vaiheiden ja omien johtopäätöstemme pohdintaan. Tavoittelimme laadukkuutta jo tehdessämme haastattelurunkoa. Pohdimme ennalta, mitä teemoja voisimme syventää, sekä testasimme haastattelurunkoa. Varmistimme etukäteen ennen haastatteluja, että puhelintemme äänitys-sovellutukset toimivat. Itse haastattelun laatua parantaa nopea litterointi. Jotta haastatteluaineisto voi olla luotettava, sen täytyy olla laadukas. Tutkimuksen luotettavuutta lisää tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisen eri vaiheista. Täten pyrimme kertomaan mahdolli-

simman tarkasti olosuhteista ja paikoista, joissa toteutimme teemahaastattelut ja havainnointit. Lisäksi kerroimme teemahaastatteluun ja opetustuokioihin käytetyn ajan, mahdolliset häiriötekijät sekä haastattelun virhetulkinat.

Toimme ilmi myös perusteet analyysien luokitteluihin. Tuloksiin laitoimme suoraa haastatteluotteita, jotka toimivat perusteluina omien tulkintojemme tekemiseen. (Ks. Hirsjärvi ym. 2010, 232–233; Hirsjärvi & Hurme 2010, 184–185.)

Kuten aiemmin toimme jo ilmi, useampien menetelmien käyttö voi lisätä tutkimuksen luotettavuutta, vaikkakin tässä tapauksessa havainnointi ja teemahaastattelu eivät kohdistu samoihin henkilöihin. Lisäksi kahden tutkijan yhteistyö aineiston keräämisestä tulosten analysointiin ja tulkitsemiseen lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 38–39; Hirsjärvi ym. 2010, 233; Aarnos 2010, 175.) Olemme käyttäneet tässä opinnäytetyössä kahta ammattikorkeakoulutasoista opinnäytetyötä, joiden käyttöä on yleisesti kritisoitu. Kyseisiä opinnäytetöitä ei kuitenkaan käytetä lähteenä kirjallisuuskatsauksessa, vaan niiden tulokset toimivat osana opinnäytetyömme aikaisempia tutkimuksia. (Ks. 7.1 Amk-opinnäytetyöt; 11.1 Amk-opinnäytetyöt.)

12.5 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen eettiset kysymykset liittyvät aineiston keräämiseen, menetelmien luotettavuuteen, tutkimukseen osallistuvien informoimiseen ja heidän anonymiteettiin sekä tutkimustulosten esittämistapaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127–128). Aineiston keräämisessä olemme pyrkineet käyttämään sekä mahdollisimman tuoreita lähteitä että alkuperäisiä lähteitä, jotta käyttämämme tieto ei ole kulkenut niin sanotusti monen käden kautta. Olemme antaneet kunnian käyttämiemme alkuperäisten lähteiden kirjoittajille laittamalla ylös lähdeviitteet. Täten olemme pyrkineet välttämään plagiointia eli toisten tekstien luvaton lainaamista. (Ks. Hirsjärvi ym. 2010, 26, 113, 122; Tuomi & Sarajärvi 2009, 133; Mäkinen 2006, 145.) Olemme siis huomioineet tekijänoikeuslain (ks. Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404) viittaamalla asianmukaisesti käyttämiimme lähteisiin ja olemme huomioineet tekijänoikeudet käyttäessämme Papunetin kuvapankista kopioituja tukiviittomakuvia (ks. liite 4) laittamalla ylös lähdetiedot (ks. esim. Vanninen; Puistolinna).

Haimme Kotkan kaupungilta tutkimuslupaa, joka myönnettiin 3.2.2015 (ks. liite 1). Kerroimme haastatteluun osallistuville päiväkodin työntekijöille tutkimuksemme tavoitteet etukäteen ja varmistimme heidän vapaaehtoisen suostu-

muksensa haastatteluun sekä luvan nauhoittamiseen vielä ennen haastattelu-
jen alkamista. Erityisesti silloin tutkimuksen eettisyys nousee esiin, kun tutki-
muksen kohteena ovat lapset. Täten kirjoitimme havainnoitavien lasten huolta-
jille saatekirjeen (ks. liite 2), jossa kerroimme tulevasta tutkimuksestamme.
Saatekirjeeseen oli liitetty saamamme tutkimuslupa (ks. liite 1). Näin ollen las-
ten huoltajat saivat kirjallisen dokumentin lapsen osallistumisesta tutkimuk-
seen. Mikäli huoltajat eivät olisi halunneet lapsensa osallistuvan tutkimuk-
seemme, olisivat he voineet siitä kertoa päiväkodin työntekijöille. Mikäli joku
lapsista olisi vastustanut tutkimukseen osallistumista, ei häntä olisi otettu mu-
kaan tutkimukseen. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 131; Vilkkä 2007, 63; Mäki-
nen 2006, 64–65, 94.)

Olemme noudattaneet tietosuojalainsäädäntöä siten, että havainnoinneista
tehdyt muistiinpanot ja haastatteluista tehdyt litteroinnit on pidetty salassa si-
ten, ettei kukaan ulkopuolinen taho ole päässyt lukemaan niitä. Lopullisessa
opinnäytetyössä tutkimukseemme osallistuvat henkilöt on muutettu nimettö-
miksi heidän yksityisyyttään ja anonymiteettiaan kunnioittaen. Tutkimukset
valmistuttua olemme hävittäneet havainnoimalla kirjaamamme muistiinpanot
sekä haastatteluista saadut aineistot. Samalla olemme käsitelleet aineistot
luottamuksellisesti sekä huomioineet vaitiolovelvollisuutemme, joka on säädet-
ty henkilötietolaissa. (Henkilötietolaki 22.4.1999/523, § 33; Ks. Tuomi & Sara-
järvi 2009, 131; Vilkkä 2007, 61–63; Mäkinen 2006, 114–115, 148.)

12.6 Oma työskentely

Kolmannen vuoden syksyllä opinnäytetyömme aihe varmistui käsittelemään
tukiviittomien käyttöä päiväkodin arjessa. Opinnäytetyösuunnitelmasta alkaen
meillä on ollut hyvin tasainen työnjako. Olemme pystyneet ennalta sopimaan
vastuualueita ja voineet luottaa siihen, että kumpikin hoitaa oman osuutensa
ennalta sovittuun päivämäärään mennessä. Olemme oppineet lukemaan tois-
temme ilmeitä, eleitä ja ulkoista olemusta, mikä on mahdollistanut sen, ettei
suurempia konflikteja ole projektin aikana ilmennyt.

Tasainen ja hyvä tiimityöskentelymme sekä innostus opinnäytetyöhömme
mahdollistivat opinnäytetyön valmistumisen huomattavasti aikaisemmin, kuin
mitä olimme alun perin suunnitelleet. Opinnäytetyössämme Jennan vastuu-
alueina ovat olleet menetelmien teoriataustat ja niiden pohdinta, aikaisempiin
tutkimuksiin perehtyminen sekä työn eettisyydestä ja luotettavuudesta kirjoit-

taminen. Johannan vastuulla on ollut muun teoriataustan kirjoittaminen ja lisäksi hän on ollut yhteyshenkilönä päiväkotiin. Kaiken muun opinnäytetyöhön liittyvän sisällön olemme tehneet yhdessä.

Aloittaessamme opinnäytetyötämme, tukiviittomat olivat meille molemmille aivan uusi asia. Olemme tämän projektin aikana oppineet paljon uutta, mutta haluaisimme vielä tulevaisuudessa oppia tukiviittomista lisää osallistumalla esimerkiksi erilaisille kursseille. Olemme oppineet tärkeitä tiimityötaitoja tulevaisuutta silmällä pitäen. Lisäksi stressinsietokykymme ja kompromissientekotaidot ovat kehittyneet projektin aikana. Olemme oppineet toisiltamme paljon tämän matkan aikana ja olemme todella tyytyväisiä opinnäytetyöhömmme.

12.7 Ehdotukset seuraaville tutkijoille

Eräs haastateltava toi esille muutaman eri jatkoehdotuksen. Ensimmäisenä ehdotuksena hänellä oli rakentaa valmis materiaalipaketti päiväkodeille, joka sisältäisi esimerkiksi jokaiselle arkipäivälle oman tukiviittoman, jonka työntekijät opettelisivat yhdessä lasten kanssa. Materiaalipaketti voisi olla myös sellainen, jossa olisi yhdelle viikolle yksi tukiviittoma, jonka työntekijät opettelisivat lasten kanssa siten, että kyseistä tukiviittomaa harjoiteltaisiin koko viikon ajan. Materiaalipaketti sisältäisi tukiviittoman lisäksi esimerkiksi videomateriaalia siitä, kuinka kyseinen tukiviittoma viitotaan. Paketti voisi sisältää tukiviittomat esimerkiksi puoleksi vuodeksi tai pidemmäksi aikaa.

Toisena ehdotuksena haastateltava toi ilmi Kotkan kaupungin varhaiskasvatuksen parissa työskentelevien yhteisen tiedonjakamisfoorumin, esimerkiksi jo käytössä olevaan Intranettiin. Foorumilla olisi listattuna jokaisen työntekijän erityisosaaminen, kuten viittomataidot, ja tätä kautta työntekijät voisivat jakaa osaamistaan vieraillemalla päiväkodeissa, joissa heidän osaamisestaan olisi apua. Lisäksi foorumilla olisi yhteinen keskustelualue, jossa työntekijät voisivat kysyä ja antaa neuvoja esimerkiksi tukiviittomien opettamisesta.

Pohtiessamme jatkoehdotuksia seuraaville tutkijoille, mieleemme nousi ajatus siitä, että lasten kanssa olisi hyvä käydä läpi erilaisia tunteita tukiviittomien avulla. Lisäksi olisi hyvä keskittyä lisäämään työntekijöiden tukiviittomiin liittyvää sanavarastoa esimerkiksi leikki-, askartelu- ja laulutuokioihin. Tekemämme tutkimus voitaisiin toteuttaa myös ottamalla mukaan useampia eri päiväkoiteja. Tällöin olisi hyvä ottaa huomioon pidempi seurantaväli tuokioiden ja

haastattelujen välillä, mikä mahdollistaisi laajemman materiaalin saamisen. Mietimme myös, voisiko teemahaastattelurunkoamme käyttää esimerkiksi postikyselyn pohjana, joka toteutettaisiin koko Kotkan alueen varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Tällöin ilmenisi koko Kotkan alueen henkilökunnan osaaminen tukiviittomista tai muista AAC-menetelmistä. Tämän kyselyn kautta voitaisiin kartoittaa henkilökunnan osaaminen, joka mahdollistaisi tarvittavan koulutuksen järjestämisen.

LÄHTEET

Aarnos, E. 2010. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalla. 3. uudistettu painos, toim. Aaltola, J. & Valli, R., 172–188.

Allén, J. & Hagström, L. 2013. Viittoisinko? – Kartoitus tukiviittomaopetuksen vaikuttavuudesta Turun kaupungin päiväkodeissa. Opinnäytetyö. Diakoniamammattikorkeakoulu. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/61373/Allen_Jenni_Hagstrom_Leena.pdf?sequence=1 [viitattu 27.2.2015].

Chiat, S. 2001. Understanding children with language problems. Publisher: Cambridge University Press.

Damico, J., Müller, N. & Ball, M. 2012. Handbook of language and speech disorders. Publisher: John Wiley & son.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalla. 3. uudistettu painos, toim. Aaltola, J. & Valli, R., 26–44.

Eskola, P. 2015. Kotkan Varhaiskasvatuksen kehittämissuunnittelija. Puhelinkeskustelu 23.2.2015. Kotka.

Fletcher, P. & Miller, J. 2005. Developmental theory and language disorders. Publisher: John Benjamins Publishing Company.

Grönfors, M. 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalla. 3. uudistettu painos, toim. Aaltola, J. & Valli, R., 154–170.

Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. 2009. Arvioinnista opiksi: Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Vantaa: Printel Oy.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

Hietanen, M. 2007. Erilainen tavallinen perhe. Perheiden mietteitä peruskoulun erityisopetuksesta ja dysfaattisten nuorten jatko-opintomahdollisuuksista. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Saatavissa:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94393/gradu01713.pdf?sequence=1> [viitattu 14.3.2015].

Hildén, S. & Merikoski, H. 2006. Se on nyt mun vuoro! – Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin perustana päiväkodin ryhmätuokioissa. Logopedian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavissa:

http://papunet.net/fileadmin/muut/opinnaytteet/sirkku_hilden_hannele_merikoski.pdf [viitattu 2.3.2015].

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press (Yliopistokustannus).

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Huuhtanen, K. 2012a. Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Uudistettu laitos, toim. Huuhtanen, K., 27–31.

Huuhtanen, K. 2012b. Mitä kommunikointi on? Teoksessa Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Uudistettu laitos, toim. Huuhtanen, K., 12–25.

Huuhtanen, S. & Harju, V. 2012. Tukiviittomien käyttö puhehäiriöisten lasten erityisryhmässä. Teoksessa Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Uudistettu laitos, toim. Huuhtanen K., 119–121.

Karila, P. 2008. AAC-keinojen muokkaamisen ja lähiympäristön ohjaamisen vaikutukset käyttöaktiivisuuteen Ruskeasuon koulun kansiohankkeessa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavissa:

http://papunet.net/fileadmin/muut/opinnaytteet/pia_karila.pdf [viitattu 14.3.2015].

Kotikangas, L. 2008. Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käyttö päiväkodissa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavissa: http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2008/1644c8_Helsinki_Kotikangas_2008.pdf [viitattu 27.2.2015].

Laakso, O. 2012. Kolmiportainen tuki opettajan työssä. Miten kolmiportaista tukimallia toteutetaan vantaalaisissa alakouluissa? Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37341/kolmipor.pdf?sequence=1> [viitattu 14.3.2015].

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36.

Launonen, K. & Korpijaakko-Huuhka, A.-M. (toim.) 2009. Kommunikoinnin häiriöt: syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. 7. muuttamaton painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Lehtomäki, E. & Takala, M. (toim.) 2002. Kieli, kuulo ja oppiminen: Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Tampere: Tammerpaino Oy.

Linjama, T. 2010. Lasten tukiviittomien käyttö puheterapeuttien näkökulmasta. Logopedian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavissa: http://papunet.net/fileadmin/muut/opinnaytteet/tiina_linjama.pdf [viitattu 3.3.2015].

Marttila, V. 2011. Autistisen lapsen toimintaan sitoutuminen sensorisen integraation terapiassa. Havainnointimittarin muokkaus. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/27231/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-2011062711061.pdf?sequence=1> [viitattu 14.3.2015].

Maunuksela, T. 2007. Vaikeasti kehitysvammaisen lapsen ja puheterapeutin askeleita vuorovaikutuksen polulla. Logopedian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavissa: http://papunet.net/fileadmin/muut/opinnaytteet/tuula_maunuksela.pdf [viitattu 25.2.2015].

Mäenpää, H. CP-vamma (Cerebral palsy). Suomen CP-liitto ry. Saatavissa: <http://www.cp-liitto.fi/vammaryhmat/cp-vamma> [viitattu 16.3.2015].

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Piirainen, R. 2004. Downin syndrooma -lapsen varhaisen vuorovaikutuksen kehittyminen sekä lapsen isän käyttäytyminen vuorovaikutustilanteissa. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. Saatavissa: http://papunet.net/fileadmin/muut/opinnaytteet/riitta_piirainen.pdf [viitattu 16.3.2015].

Puistolinna, K. Materiaalia kommunikoimisen tukemiseen. Papunetin kuvapankki. Papunetin internetsivut. Saatavissa: http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki/luokka/verbit?field_stockimage_type_tid%5B0%5D=181 [viitattu 28.2.2015].

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Haastattelun analyysi, toim. Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M., 424–431.

Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2004. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uudistettu painos. Juva: Bookwell Oy.

Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404.

Tukiviittomat puheen kehityksen tukena. 2014. Papunetin internetsivut. Päivitetty 27.10.2014. Saatavissa: <http://papunet.net/tietoa/tukiviittomat-puheenkehityksen-tukena> [viitattu 25.2.2015].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. painos. Helsinki: Tammi.

Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelut - millainen metodi? Teoksessa Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, toim. Ruusuvuori, J. & Tiittula, L., 223–241.

Vanninen, E. Materiaalia kommunikoimisen tukemiseen. Papunetin kuvapankki. Papunetin internetsivut. Saatavissa: http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki/luokka/verbit?field_stockimage_type_tid%5B0%5D=181 [viitattu 28.2.2015].

Vilka, H. 2007. Tutki ja havainnoi. 1.–2. painos. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Välkkilä, S. (toim.) 2009. Lapsellamme on Down. Kehitysvammaisten tukiliittory:n julkaisu. Ylöjärvi: Painohäme.

Västinsalo-Räsänen, S. (toim.) 2012. Kasvun ja oppimisen tuen linjaukset varhaiskasvatuksessa. Vantaan kaupungin työryhmän raportti 4.9.2012. Saatavissa:

http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaa/wwwstructure/86546_www_varhaiserityiskasvatus_raportti_2012.pdf [viitattu 2.3.2015].

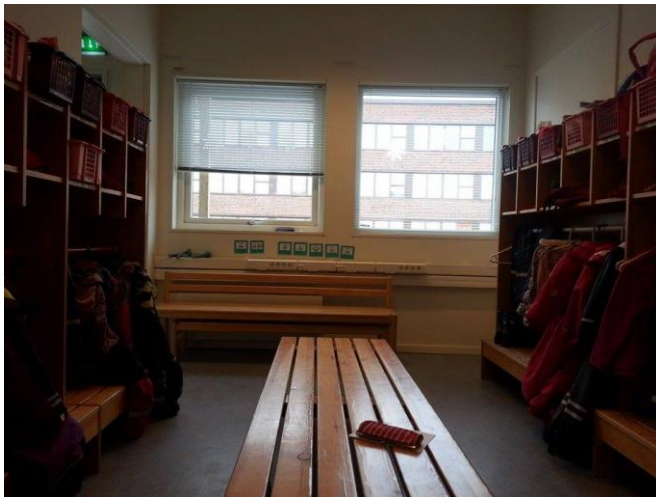
KUVALUETTELO

Kuva 1. Akvaariotila

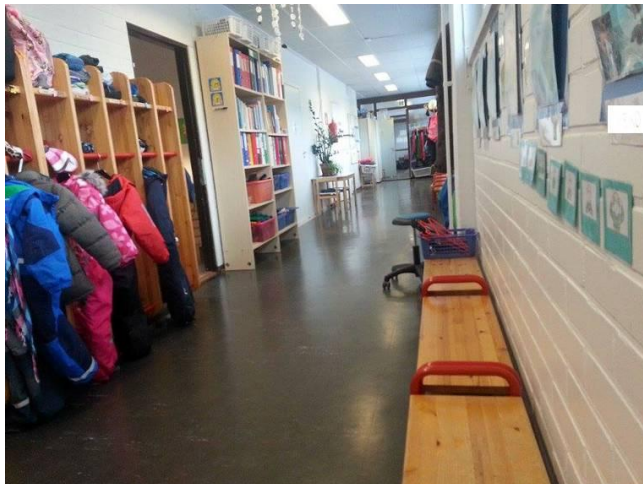
Kuva 2. Vessa

Kuva 3. Eteinen 1/1

Kuva 4. Eteinen 1/2

Kuva 5. Eteinen

Kuva 6. Käsienpesuallas

Kuva 7. Vessan ovi

Kuva 8. Ryhmähuone

Kuva 9. Pöytähuone

KOTKAN KAUPUNKI Hyvinvointipalvelut Päivähoidon ja varhaiskasvatuksen vastuualue Varhaiskasvatusjohtaja	VIRANHALTIJAPÄÄTÖS § 3.2.2015	7	Sivu 1
--	--------------------------------------	---	---------------

Dnro OPSI: 83 /2015

Tutkimuslupa/ Tukiviittomien käyttö Päivärinteen päiväkodissa

Valmistelija: Varhaiskasvatusjohtaja Maija Rikberg

Kymenlaakson ammattikorkeakoulun opiskelijat Johanna Pirhonen ja Jenna Uotila hakevat tutkimuslupaa sosionomikoulutuksen opinnäytetyöhönsä.

Opinnäyte käsittelee tukiviittomien käyttöä ja työntekijöiden suhtautumista tukiviittomien käyttöön.

Osana opinnäytetyötä on tavoitteena opettaa päiväkodin kahdelle lapsiryhmälle tukiviittomien käyttöä leikin kautta ja tehdä henkilökunnalle ryhmähaastattelut, joissa selvitetään työntekijöiden suhdetta tukiviittomiin ja niiden käyttöön arjessa.

Päätös: Hyväksytään

Toimeenpano:

Ote: Johanna Pirhonen
Jenna Uotila

Varhaiskasvatuksen kehittämissuunnittelija
Lasten ja nuorten palveluiden lautakunta

Oikaisuvaatimusohjeet

Varhaiskasvatusjohtaja

Maija Rikberg

Tämä pöytäkirja on yleisesti nähtävänä Tämä pöytäkirja on nähtävillä Lasten ja nuorten palveluissa 2.3.2015 klo 9.00-12.00

Hei lasten vanhemmat ja huoltajat!

Opiskelemme Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi ja teemme opinnäytetyötä, joka käsittelee tukiviittomien käyttöä ja työntekijöiden suhtautumista niiden käyttöön Päivärinteen päiväkodissa. Opinnäytetyössämme käytämme menetelminä teema-haastattelua päiväkodin henkilökunnalle ja lisäksi havainnoimme kahta seitsemän hengen lapsiryhmää. Havainnointi tapahtuu leikin kautta toteutettavassa opetustuokiassa, jossa opetamme lapsille arjen tukiviittomia. Havainnoinnissa kiinnitämme huomiota siihen, millainen on lasten ensireaktio tukiviittomiin ja kuinka luontevaa niiden käyttö on huomioiden lasten motoriset taidot sekä kehityserot ikäryhmien välillä.

Tulemme pitämään ensimmäiset opetustuokiot lapsiryhmille viikolla 10. Torstaina 5.3.2015 pidämme tuokion Kivitaskuille ja perjantaina 6.3.2015 tuokio pidetään Satakielille. Toinen opetustuokio pidetään viikolla 13. Tarkempi ajankohta selviää myöhemmin. Huomioitavaa on, että havainnointi toteutetaan anonyymisti eli nimettömästi. Havainnoinnin kautta saatu informaatio tullaan tuhoamaan opinnäytetyön valmistuttua. Opinnäytetyöstä ei käy selville tietoja, joiden kautta lasten henkilöllisyys pystyttäisiin tunnistamaan.

Olemme saaneet Kotkan kaupungilta tutkimusluvan opinnäytetyön toteuttamiseen. Tutkimuslupa on tämän saatekirjeen liitteenä. Opinnäytetyön valmistuttua se on mahdollista lukea Theseuksesta. Lisäksi se tullaan toimittamaan päiväkodille, josta se on mahdollista lukea henkilökunnalta pyydettyäessä. Opinnäytetyön arvioitu valmistumisajankohta on syksyllä 2015.

Yhteistyöstä kiittäen,

Johanna Pirhonen

& Jenna Uotila

Huom. **Mustatut** sanat ovat tukiviittomia, jotka löytyvät kuvina seuraavilta sivulta.

Tarina:

Muistatko, kun aamulla tulit päiväkodin ovesta sisään, niin mitä teit ihan ensimmäisenä? (**riisua kengät**) Kun olit saanut kengät pois jalasta, menit omalle lokerolle, mutta muistatko mitäs sitten teit, ettei sinulle tulisi sisällä liian kuuma? (**riisua lapaset, pipo, takki ja housut**) Kun olit riisunut ulkovaatteesi, niin mitä tehdään seuraavaksi vesihanan luona, ennen kuin voidaan mennä **leikkimään**? (**pestä kädet**) Ennen kuin leikin voi aloittaa, mitä sanotaan kavereille? (**hei**) Sitten kun olet jonkun aikaa leikkinyt ja nälkä alkaa kurnia mahassa, siirrytään aamupalalle. Kuka osaisi kertoa, mitä pitää tehdä ennen kuin voidaan mennä syömään? (**pestä kädet**)

Käsien pesun jälkeen mennään **istumaan** omalle paikalle ja sitten joku aikuisista kertoo, mitä on aamupalana. Muistatko mitä olet tänään syönyt aamupalaksi kotona tai täällä päiväkodissa? Leikitään, että mentäisiin nyt aamupalalle ja haettaisiin **lautaselle puuroa, lasiin maitoa ja leipää**, jossa on päällä **voita** sekä **juustoa**. Sitten käyt **istumaan** omalle paikallesi **syömään** ja **juomaan**. Mitäs sanotaan, kun on syöty? (**kiitos**)

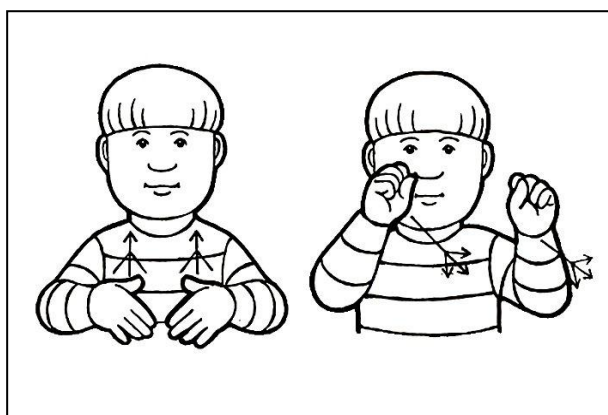
Aamupalan jälkeen lähdetään pihalle. Sitä ennen on kuitenkin käytävä **vessassa pissalla** tai **kakalla**. Mikä olikaan se tärkeä juttu, mitä piti tehdä pöntöllä käymisen jälkeen? (**pestä kädet**) Ja kun kädet on pesty, voidaankin mennä **pukemaan** ulkovaatteet päälle. Laiteetaan **housut, takki, pipo, kengät** ja **lapaset** päälle.

Sääntöjä:

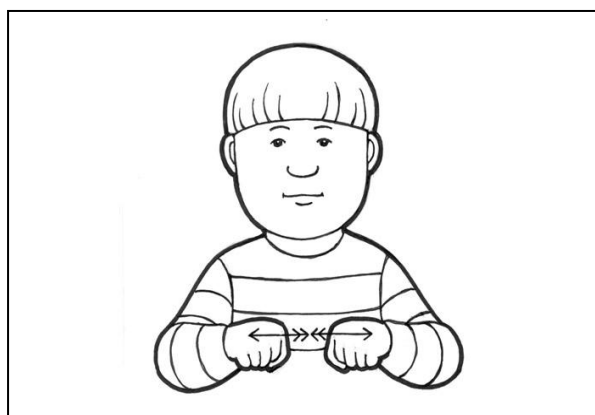
- Saako sisällä juosta? (**ei saa**)
- Saako nukkarissa jutella kaverin kanssa tai meluta? Kuinka vois näyttää kaverille, että pitää olla **hiljaa**?
- Mitäs jos on satuttanut kaveria, niin mitä pitäisi tehdä? (**anteeksi**)

Kyllä olitte reippaita! Kuinkas me voitaisiin kehua kaveria? (**vau**)

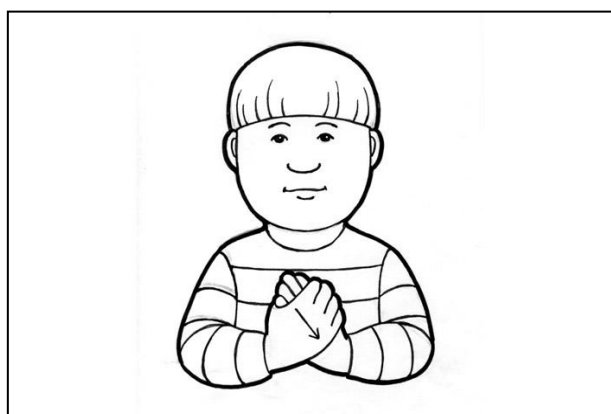
Lopuksi loru.

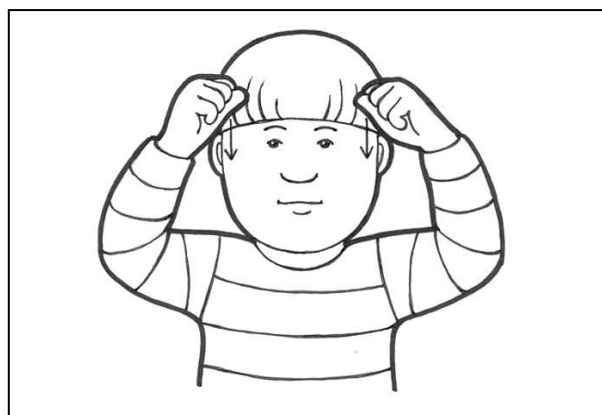
RIISUA

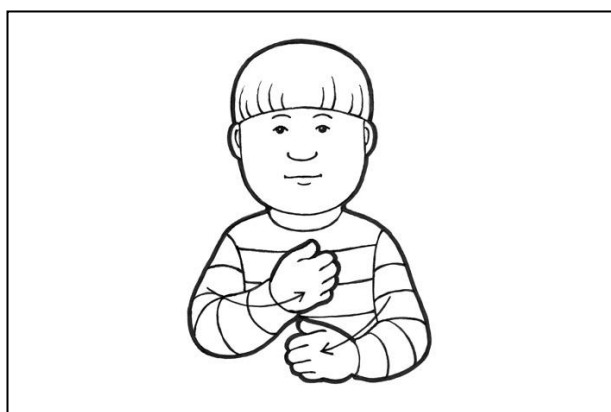
KENGÄT

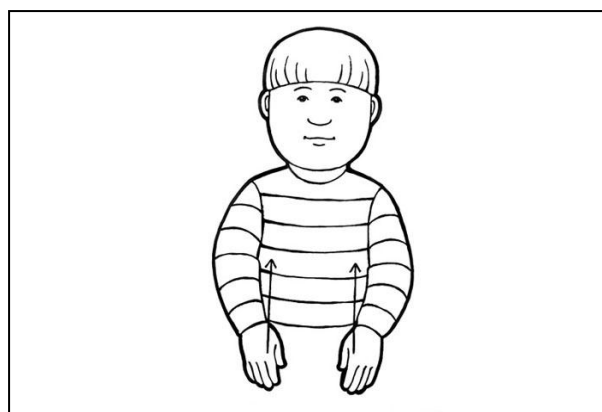
LAPASET

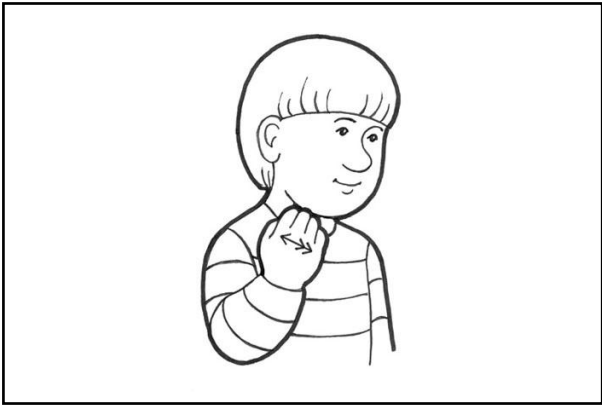
PIPO

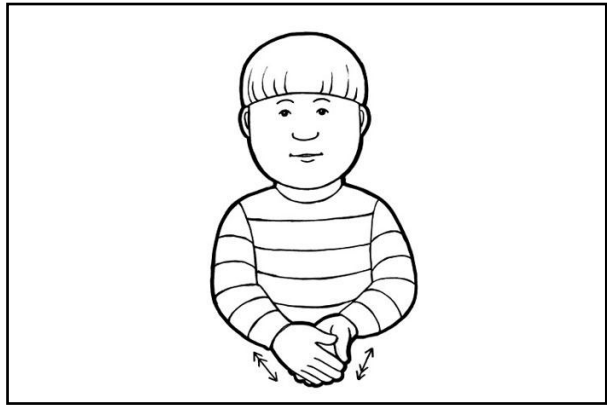
TAKKI

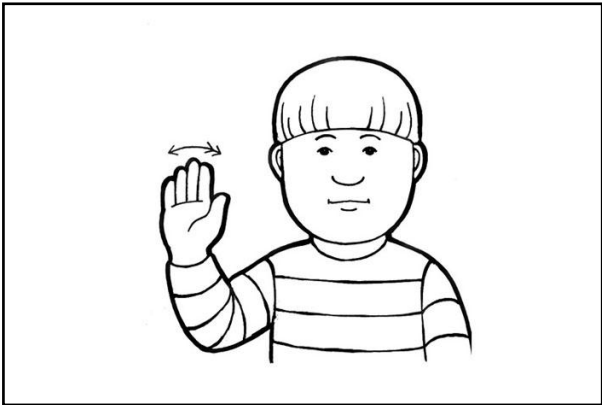
HOUSUT

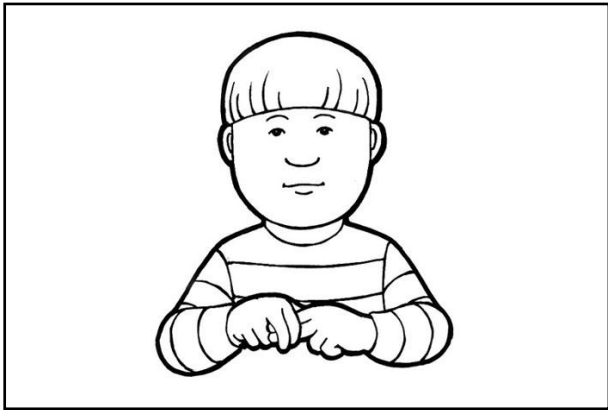
LEIKKIÄ

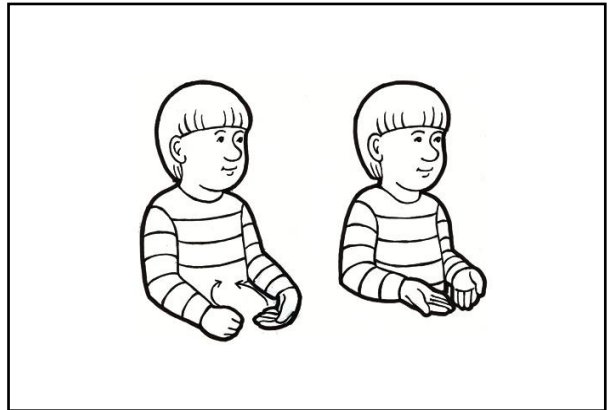
PESTÄ KÄDET

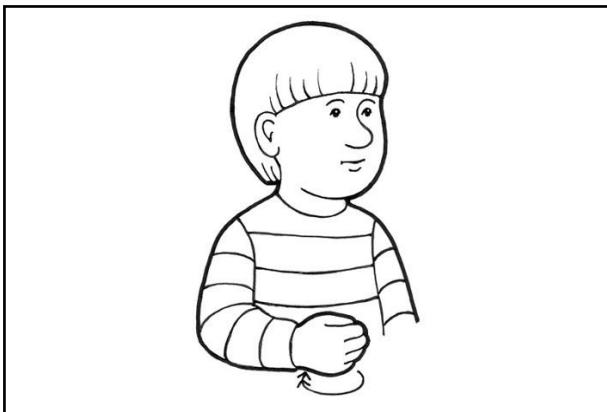
HEI

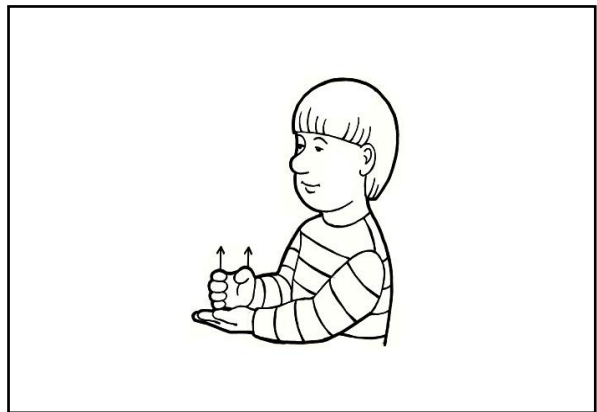
ISTUA

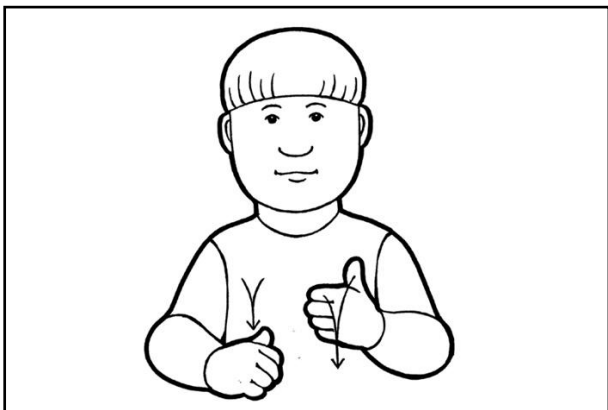
LAUTANEN

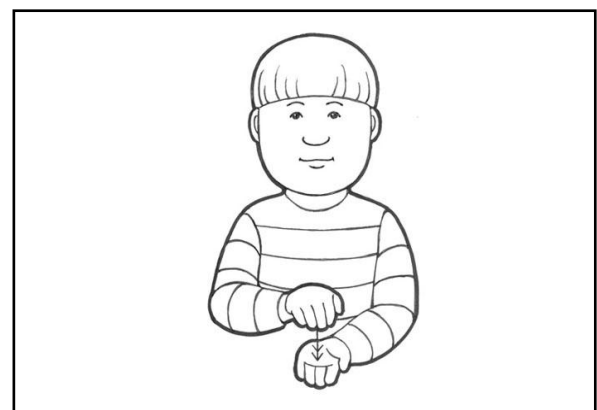
PUURO

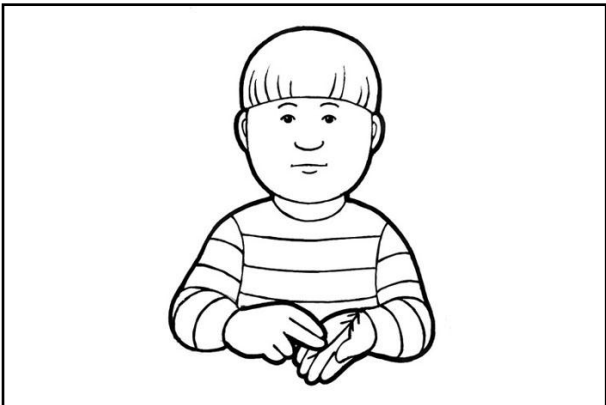
LASI

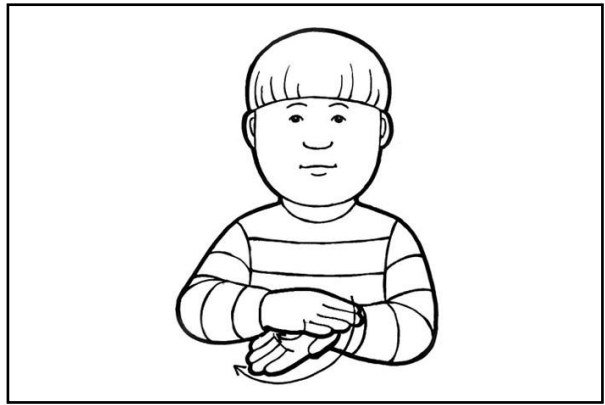
MAITO

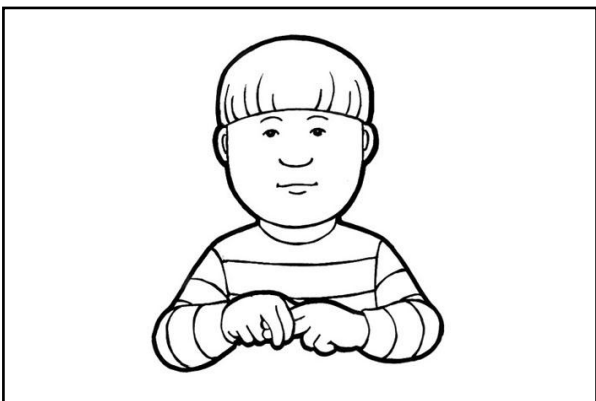
LEIPÄ

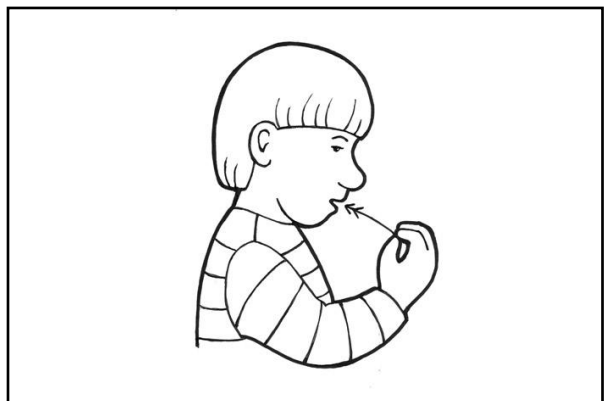
VOI

JUUSTO

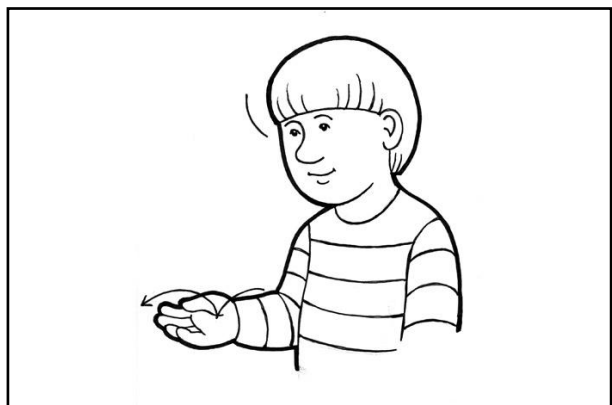
ISTUA

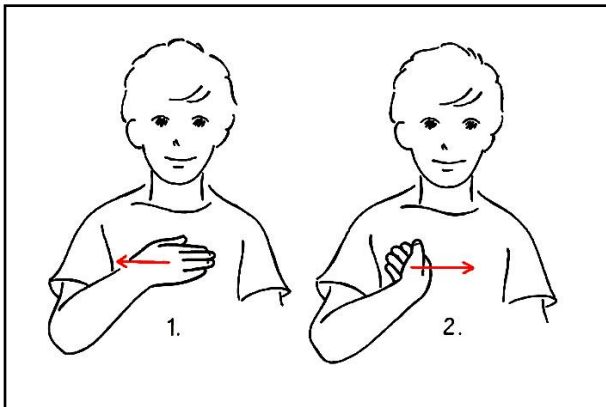
SYÖDÄ

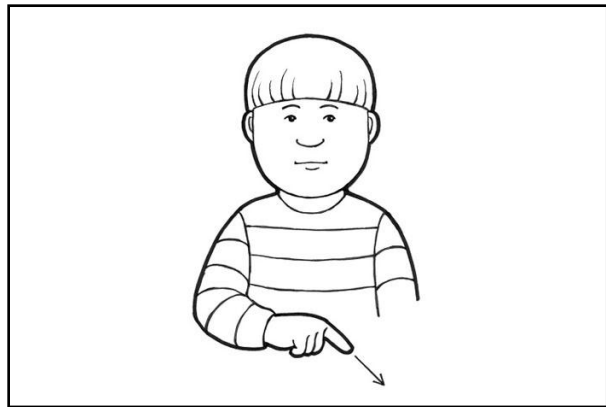
JUODA

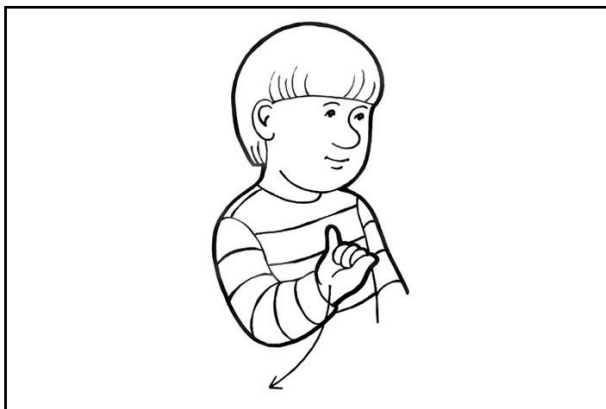
KIITOS

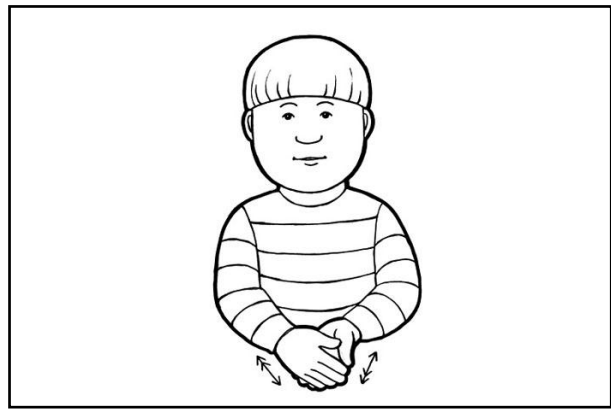
VESSA

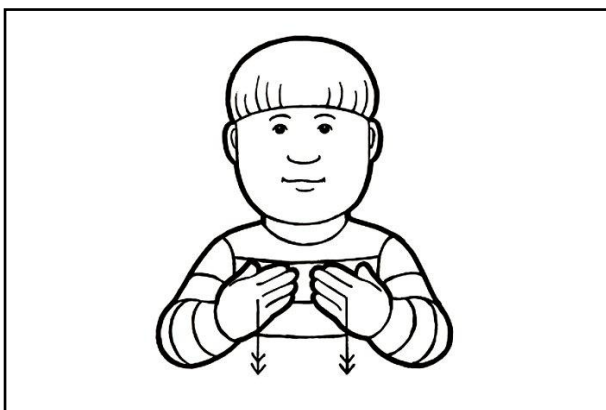
PISSATA

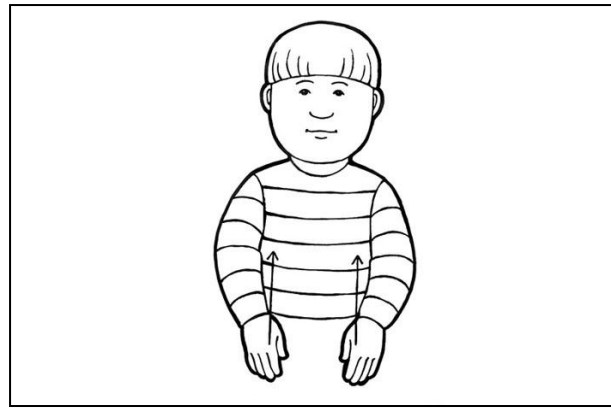
KAKATA

PESTÄ KÄDET

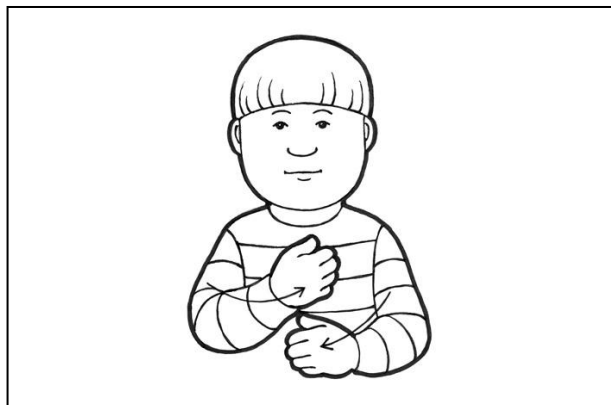

PUKEA

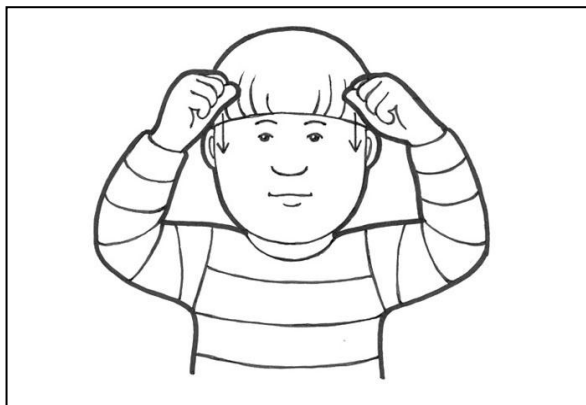

HOUSUT

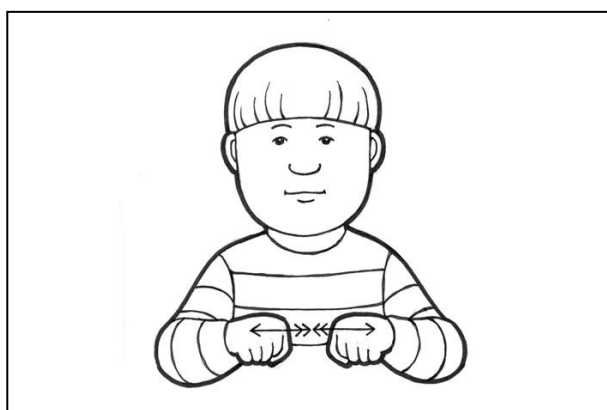

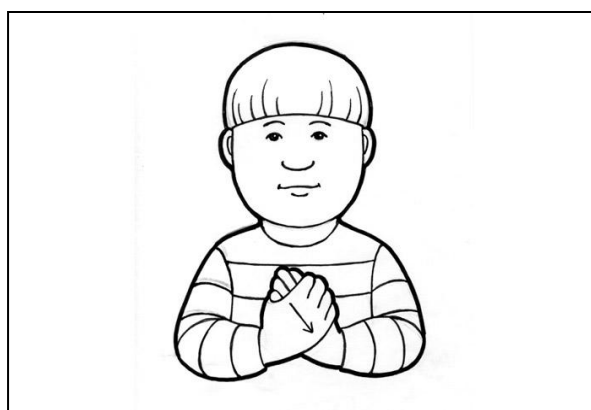
TAKKI

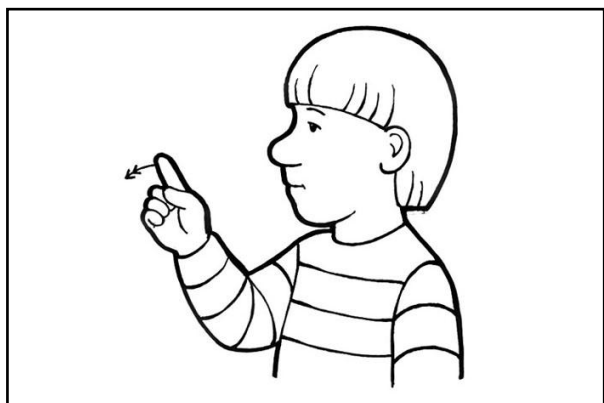
PIPO

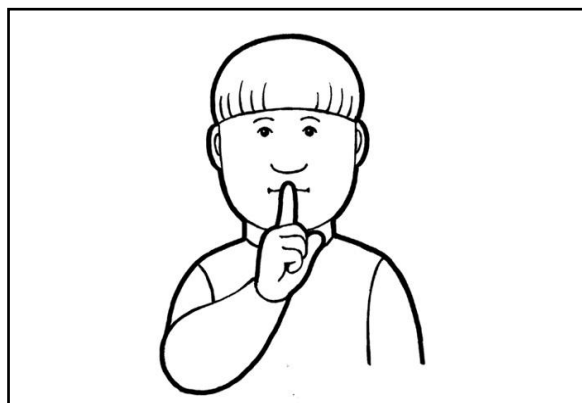
KENGÄT

LAPASET

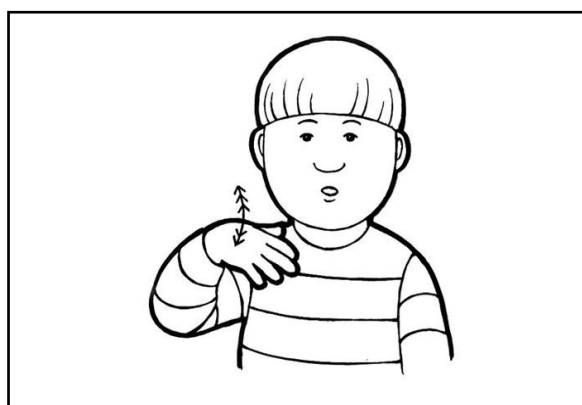
EI SAA

HILJAA

ANTEEKSI

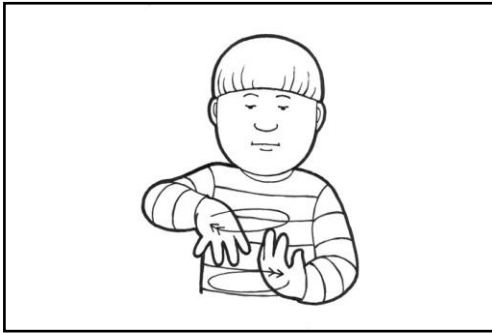

VAU

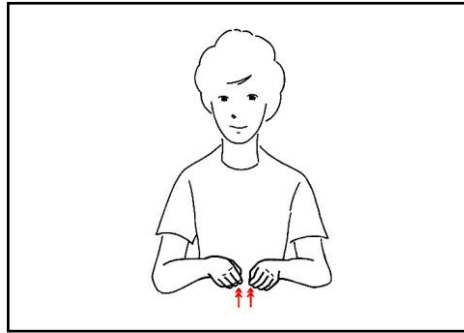
HUOM. Kaikki tukiviittomakuvat on kopioitu Papunetin kuvapankista, www.papunet.net,
Elina Vanninen & Kalevi Puistolinna.

LORU

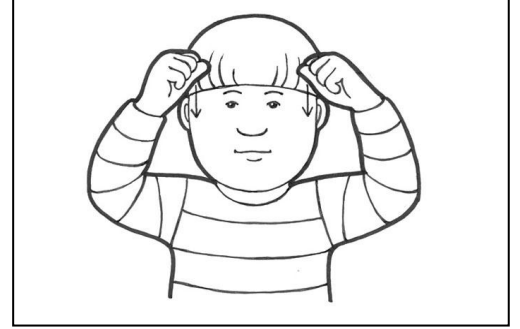
Sikin sokin sukkaset
lakki sekä rukkaset.
Takkikin on nurinpäin,
kuka kaiken sotki näin?

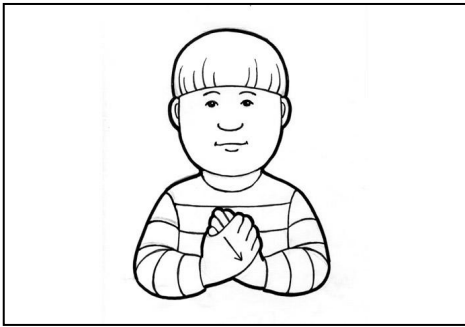
SIKIN SOKIN

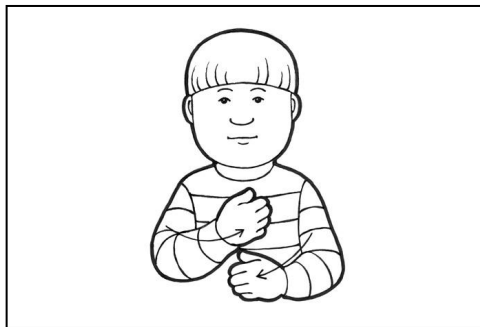
SUKKASET

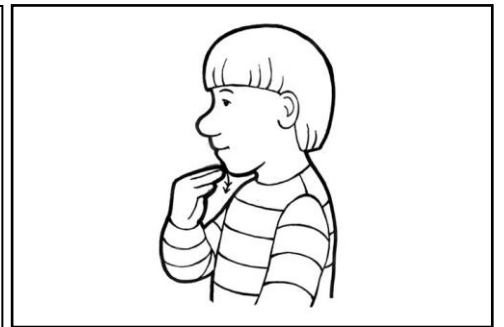
LAKKI

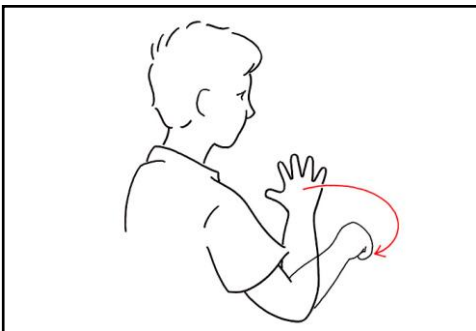
sekä RUKKASET

TAKKIKIN on nurinpäin

KUKA

KAIKEN

SOTKI näin?

TEEMAHAASTATTELUN ALKUKYSYMYKSET

- Mikä on koulutustaustasi?
- Kuinka kauan olet työskennellyt varhaiskasvatuksen parissa?
- Minkälainen suhde sinulla on tukiviittomiin?
- Koetko, että sinulla on valmiuksia käyttää tukiviittomia?
  - Jos et, niin miksi?
- Millaisia koulutuksia olet saanut liittyen tukiviittomien käyttöön?
  - Milloin viimeksi olet käynyt koulutuksessa?
    - Oletko kustantanut sen itse vai onko joku muu taho kustantanut sen?
  - Koetko tarvitsevasi lisäkoulutusta?
    - Jos koet, niin minkälaista?
- Oletko käyttänyt tukiviittomia?
  - Mitä tukiviittomia?
  - Minkä ikäisten kanssa?
  - Miten lapset ovat suhtautuneet niiden käyttöön?
  - Millainen on tyypillinen tilanne tukiviittomien käyttöön?
  - Oletko käyttänyt tukiviittomia työskennellessäsi päiväkodin lapsiryhmässä?
    - Jos et, niin miksi?
- Millaisin keinoin mielestäsi tukiviittomia voisi opettaa lapsille?
- Kuka on mielestäsi päävastuussa tukiviittomien opetuksesta lapsille?
- Ylläpidätkö tai kehitätkö tukiviittomien käyttöä henkilökohtaisessa elämässäsi?
- Mitä hyötyä tukiviittomien käytöstä mielestäsi on?
- Liittyykö tukiviittomien käyttöön mielestäsi joitain haasteita?
- Voiko tukiviittomien käytöstä olla mielestäsi jotakin haittaa lapsille?

TEEMAHAASTATTELUN LOPPUKYSYMYKSET

- Oletko käyttänyt tukiviittomia viimeisen käyntikertamme jälkeen?
  - Mitä tukiviittomia?
  - Millainen on tyypillinen tilanne niiden käyttöön?
  - Minkä ikäisten kanssa?
  - Miten lapset ovat suhtautuneet niiden käyttämiseen?
  - Ovatko lapset käyttäneet tukiviittomia itsenäisesti ilman aikuisen ohjausta?
  - Kuinka olet kokenut niiden käytön päiväkodin arjessa?
  - Jos et, niin miksi?
- Oletko keksinyt uusia keinoja tukiviittomien opettamiseen lapsiryhmälle, millaisia?
- Oletko huomannut tukiviittomien käytöstä jotain hyötyä, mitä?
- Oletko viime käyntimme jälkeen huomannut joitakin uusia haasteita tukiviittomien käyttöön liittyen, millaisia?
  - Kuinka näitä haasteita voisi mielestäsi ennaltaehkäistä?
- Oletko viime tapaamisen jälkeen käynyt tukiviittomiin liittyvässä koulutuksessa?
- Onko sinulla herännyt mielenkiintoa opetella itsenäisesti tukiviittomia enemmän?
- Onko sinulla tukiviittomiin liittyen joitakin aihealueita, joita haluaisit tutkittavan lisää?
- Mitä mieltä olet ollut opinnäytetyön aiheesta?
  - Entä toteutuksesta?
  - Oletko kokenut osallistumisen miellyttävänä, stressaavana, työläänä, opettavaisena tai jotenkin muuten?